

22.303

331

6-27

75 FEB 200

ፊ ሊ ሄ ኮ በቦኮ
ፋ ኮ ቦ ቆ ር

Խմբագրութեան կողմից.
 Պոֆէսիօնալ միութիւն.
 Բանւորութեան օրը.
 Գործարանային կօմիտէներ.
 Բանւորական կօնարօլ.
 Հաշտարար կամերաներ և միջ-
 նորդ դատարաններ.
 Բանւորական քարտուղարութիւն-
 ներ.
 Գործարանային հսկողութիւն—
 ինսպեկթիւ.
 Կօլլեկտիւ պայմանագիր.
 Կոնանց և երեխաների աշխա-
 տանքը.
 Աշխատանքի բօսա.
 Սօցիալական ապահովագրութիւն.

1—V—1919

331. 881

F-92

59

ԽԱՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԻՑ

ԵՔԼ ուզում ենք, որ հայ իրականութեան մէջ
բանաստեղծութիւնը գրաւի իր իրաւունքը՝
նոյն տեղը, տալապէս ձեռնարկել մեր բանաստեղծական
շարքերի, հայ պոետաւորի կազմակերպման:

Հայ իրականութիւնը հարուստ է սօցիալիստ ինտելիգենտ ոյժերով. այսօր հայ ինտելլիգենցիայի մեծագոյն և անշուշտ լաւագոյն մասը տողորած է սօցիալիստական մաքրով: Սակայն սօցիալիզմը՝ ինտելլիգենտական հոսանք չէ, այլ պրօլետարական մասսաների ազատագրման կազմակերպ շարժում:

«Բանադրի գիրք» փորձում է բաւարարել հայ բանւորի հետաքրքրութեանն տնտիշագէտ:

Ներկայ առաջին պրակում (նախատեսված է մի քանի պրակ) տալիս ենք մի շարք համառոտ յօդաձևեր, ուր մեր աշխատուոր ընկերները կարող են գտնել բանտորական շարժման վերաբերիալ հարկաւոր տեղեկութիւններ: Տպարանական ծախքերի գծաբութիւնները մեզ ստիպել են, որքան կարելի է, սեղմել յօդաձևերը. բայց յոյս ունենք, որ այդ կրճատումները այնքան էլ չեն վնասել նրանց բովանդակութեան:

$$\begin{array}{r} 1006 \\ \hline 28520 \end{array}$$

2/4/2

I. ՊՐՕՖԷՍԻՕՆԱԼ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Պրոֆեսիոնալ միութիւնները՝
սօցիալիզմի դպրոցներն են.

Ազուտա Ռէբէլ

Բանւորութեան ամբողջ ոյժը՝ նրա համերաշխութեան և կազմակերպութեան մէջ է։ Երբ բանւորը կամ բանւորուհին անհատապէս է բողոքում իր շահագործման դէմ, միայնակ կռւում իր իրաւացի պահանջներին համար, փորձում է տեսլացնել օրավարձը կամ պահապանել աշխատանքի ժամերը, — նա առանց դժուարութեան ընկնում է կապիտալի և աշխատանքի մէջ տեղի ունեցող անհաւասար պայքարում. ապաստարձառային» ցոյց են տալիս աշխատանքի, գործարանի դուռը։

Բոլորովին այլ է դրութիւնը, երբ պրօլետարիատի իրաւացի պահանջների շուրջը համախմբվում են բանւորութեան կազմակերպ ու միացած շարքեր. գործաւորը ստիպւած է լինում բանակցել բանւորների ներկայացուցիչների հետ, քննել գործադուլային կօմիտէի հետ առաջարկւած նոր պահանջները, որովհետև հաւաքական բողոքը, գործադուլը շօշափում է նոյնչափ կապիտալիստի շահերը, որչափ և բանւորինը։

Պրօլետարիատը երկարատև հերոսական փորձերից յետոյ եկել է այն համոզման, որ միայն այն պահանջներն ու բողոքները կարող են դրական արդիւնք տալ, որոշ հետեւանքի յանգել, երբ նրանց ետևում զգացվում է բանւորական կազմակերպ ոյժ, երբ կանգնած են կռիւ պատրաստ ու կազմ պրօլետարիատի շարքեր։ Անցեալ դարու կիսից սկսվում են կազմակերպել բանւորական արհեստակցական — պրօ-

ֆեսիօնալ միութիւններ, որի մէջ համախմբվում են գիտակից բանւոր-ընկերներ կապիտալի և աշխատանքի մէջ տեղի ունեցող կռոււմ պայքաներու շահագործողների անտեսական պահանջներն ու իրաւունքները։ Այսպէս օրինակ, այն բանւորները, որոնք աշխատում են մեքենայական գործարանում կամ մետաղ մշակող որևէ ձեռնարկութեան մէջ — կազմում են մեքալ մշակող բանւորների պրօֆեսիօնալ միութիւնը. շորեղէն, գլխարկ, կօրսէտ և այլն կարող բանւորները կազմում են տեղի աշխատաւորների միութիւն, և այլն։ Արդիւնաբերութեան ամեն մի ճիւղի վրայ աշխատող բանւորները համախմբվում են իրենց արհեստակցական պրօֆեսիօնալ միութեան շուրջը։

Արհեստակցական միութեան գլխաւոր նպատակն է բարելաւել իր անդամների, աւելի ճիշտը՝ մի արտադրութեան մէջ կամ մի գործարանում աշխատող բանւորների անտեսական դրութիւնը. այսպէս՝ պրօֆեսիօնալ միութիւնները պահանջում են աշխատանքի ժամերի կրճատում, օրավարձի և ընդհանրապէս աշխատավարձի աւելացում, բողոքում են գործարանների և բանւորական բնակարանների-կազարմանքի հակա-առողջապահական դրութեան դէմ, բողոքում են տէրերի և գործի վարիչների կողմից վերաբերմունքի դէմ, պահանջում բժշկական օգնութիւն հիւանդութեան դէպքում, մասնում են միութեան անդամների ծերութեան և աշխատանքի անկարողութեան օրերի մասին, և այլն, և այլն։

Արհեստակցական միութիւնները զեկավարում են բանւորական գործադուլները։ Գերմանիայում 1910 թ. բանւորների և տէրերի մէջ եղել է 9600 ընդհարումներ, որոնց մասնակցել են մի միլիօնից աւելի բանւոր. միութիւնները ծախսել են մօտ տասը միլիօն գումար։ Այս կիւրը աւելացրել է բանւորութեան աշխատավարձը շաբաթական իննը հարձւր հազարով, այսինքն տարե-

կան մօտ քառասուն միլիօն: Բացի այդ զգալի կերպով կրճատել է աշխատաժամի տևողութիւնը:

Բացի տնտեսական կուից արհեստակցական միութիւնները գործում են նաեւ կուլտուրական ասպարիզում, զարգացնում բանւորութեան դասակարգային գիտակցութիւնը, տարածում գրագիտութիւն, տալիս են գիրք ու լրագիր, կրթում նրա գեղարեստական ճաշակը: Պրօլետարիատի կուլտուրական գործունէութիւնը Սովետական Ռուսաստանում այնպիսի խոշոր չափեր է ստացել, որ նա այսօր մի առանձին ստեղծագործական ճիւղ է կազմում բանւորական շարժման մէջ և աստիճարաբար պրօֆէսիօնալ միութիւնների ձեռքից այդ գործի ղեկավարութիւնն անցնում է Պրօլետկուլիսին:

Արհեստակցական միութեան հետեւալ խոշոր գործը կայանում է ընկերական փոխադարձ օգնութեան մէջ: Կարիքի և հիւանդութեան օրերին, գործադուլի և անգործութեան ժամանակ բանւորը չունի մի տեղ, ուր դիմի օգնութեան: Բանւորի այրին և ուրբերը մնում են քաղցած ու ծարաւ, փողոց ընկած, որովհետեւ ներկայ իրաւակարգերում բանւորի միայն ֆիզիքական ոյժն է հետաքրքրում և երբ նա կորցնում է աշխատելու կարողութիւնը, իսկ ընտանիքը՝ աշխատող-պահող բազուկները, — քաղցի բաժին են դառնում բանւորն ու նրա ժառանգները:

Բանւորների միակ յօյան ու ապակէնը իրանց արհեստակցական միութիւններն են, որոնք լուրջ ուշադրութիւն են դարձնում իրանց անդամների և նրանց ընտանիքների փոխադարձ օգնութեան արկղների կազմակերպութեան վրայ: Այդ կողմից գործը բաւական լաւ է զբաղ Սնդիկատով: 1911 թուին այնտեղի հարկւր խոշոր միութիւններ ունէին տարեկան մուտք՝ 73 միլիօն և ծախք՝ 71 միլիօն, որից մօտ 48 միլիօն ծախսել է բանւորների և նրանց ընտանիքների օգնութեան վրայ:

գործադուլի վրայ՝ իննը միլիօն, պրօպագանդայի տեգիտացիայի՝ երեք ու կէս միլիօն, վարչական ծախք՝ մօտ տասը միլիօն: Գերմանիայում պրօֆէսիօնալ միութիւնների ամբողջ եկամուտի մի երրորդը ծախսել է բանւորների փոխադարձ օգնութեան վրայ:

Լաւ դրուած ընկերական օգնութիւնը խոշոր նշանակութիւն ունի միութիւնների զարգացման համար, որովհետեւ նա գրաւում է բանւորներին արհեստակցական միութեան մէջ մտնել:

Պրօֆէսիօնալ միութեան ոյժը՝ նրա անդամների թւի մէջն է: Ամեն մի միութիւն ձգտում է իր շուրջը համախմբել բանւորների, որքան կարելի է, մեծ թիւ, որպէսզի ճշտութեամբ արտայայտի մի գործարանի կամ արտադրութեան մէջ աշխատող պրօլետարական մասսաների տրամադրութիւնը: Եթէ արհեստակցական միութեան մէջ մտնում են մի քանի տասնեակ կամ մի երկու հարիւր բանւոր, երբ գործարանում կամ արտադրութեան մէջ աշխատողների թիւը հասնում է հազարների և տասնեակ հազարների, միութիւնը չի կորոյ ունենալ հարկաւոր հեղինակութիւն և ազդեցութիւն բանւորական կեանքի վրայ:

Ռուսաստանում — միութիւններից դուրս մնացած բանւորների թիւը շատ մեծ էր մինչև հոկտեմբերեան յեղափոխութիւնը: 1907 թւին Ռուսաստանի բոլոր պրօֆէսիօնալ միութիւնների անդամների թիւը չէր հասնում 250,000 ի, իսկ բանւորութեան թիւը 7 միլ. էր: Եթէ ի նկատի առնենք, որ 1907 թիւը միութիւնների ամենածաղկած տարին էր, ապա կրտսնեմբ որ միութիւնների մէջ կազմակերպւած է եղել բանւորութեան միայն 3 1/2 տոկոսը, իսկ 96 1/2 % -ը ոչ...

Արտասահմանում գրութիւնը համեմատաբար աւելի բարեյաջող է:

Գերմանիայում — 1912-ին պրօֆէսիօնալ միութիւնների

մէջ հաշվում էին 3.061.000 անդամ (ամբողջ բանւորութեան 22 տոկոսը):

Անգլիայում՝ 3.010.000 անդամ (22⁰/₀-ը):

Միացեալ-Նահանգներում—2.283.000 (10⁰/₀-ը):

Ֆրանսիայում—1.029.000 (9⁰/₀-ը):

Դանիայում—128.000 (30⁰/₀-ը):

Մեզ մօտ, Անգլիոյ վիստում պրօֆէսիօնալ միութիւնները ունեն ընդամենը 136.000 անդամ, որոնցից մօտ 70 տոկոսը—80,000-ը Բազում և 30 տոկոսը—56.000 անդամ—Վրաստանի քաղաքներում. այսպէս՝ Թիֆլիզի 37 միութիւնների մէջ՝ 37,000 անդամ, Բաթումի 17 միութիւնների մէջ՝ 3.225 անդամ: Բուխարսի 12 միութիւնների մէջ՝ 2.500, Ճիաթուրի 2 միութեան մէջ՝ 350, Փոթի-Սուխումի միութեան մէջ՝ 300 անդամ: Վրաստանի երկաթուղային ծառայողների միութեան մէջ՝ 11.523 անդամ:

Վերը մենք ասացինք, որ միութիւնների ոյժը անդամների թւի մէջն է. սակայն միութիւնների ոյժը բացառապէս թւի մէջը չէ: Պրօֆէսիօնալ միութիւնների շուրջը համախմբւած պրօլետարական շարքերը պիտի ունենան պրօֆէսիօնալ դաստիարակութիւն և տոգորւած լինին պրօլետարական գիտակցութեամբ: Նրանք պէտք է պարզ գաղափար ունենան իրանց դասակարգային շահերի մասին, ճանաչեն իրանց դասակարգային թշնամու—կապիտալիզմի ոյժը և կուրի ձեւերը, ծանօթ լինեն երկրի տնտեսական դրութեան և շուկայի պայմանների հետ:

Դործատիրոջ համար դժուար չէ ջլատել պրօլետարական շարքերը, երբ պրօֆէսիօնալ միութեան անդամները կապւած չեն դասակարգային համերաշխութեան ներքին ուժեղ ոգով: Եթէ շուկայի վրայ արտադրած ապրանքների համար չկայ պահանջ և ինքը գործարանատէրը առիթ է փնտրում ազատելու բան-

ւորութեան մի մասից, կրճատելու աշխատող բաւակը. ներքի թիւը,—պրօֆէսիօնալ միութեան կողմից անհրաժեշտ սխալ կը լինէր գործադուլ յայտարարել: Որովհետեւ գործադուլը միայն ցանկալի առիթ կը լինի կապիտալիստի համար փողոց նետելու բանւորների մի որոշ թիւ:

Նշտնակութիւն ունի նոյնպէս հասարակական լայն խաւերի համակրական կամ հակակրական վերաբերմունքը զէպի բանւորութեան պահանջները: Դործադուլը յաճախ՝ շոշափում է ամբողջ ազգայնակութեան շահերը (օրինակ, երկաթուղային ծառայողների, լուսաւորութեան, ջրի մատակարարութեան և նման ձեռնարկութիւնների բանւորների գործադուլը) և եթէ դասակարգային կուրը մղվում է ծանր մթնոլորտում, ժողովրդական խաւերի հակակրութեան տակ, կարելի է համոզւած լինել, որ գործադուլը երկարատեւ և յաջող չի կարող լինել: Երբ ժողովուրդը զգում է, որ բանւորների պահանջը արդարացի է, նա իր բարոյական աջակցութեամբ դիւրացնում է շահագործւողների ազատագրութեան դատը:

Երկրի տնտեսական կեանքը կազմում է մի ամբողջութիւն: Երբ նրա մի ծայրում տեղի ունի մի որոշ երեոյթ, տնտեսական մի որեւէ ելնէջ, նա անպայման արձագանք է գտնում միւս ծայրում:

Խոշոր կապիտալիստները կամ ակցիօներական ընկերութիւնները արտադրութիւնը կազմակերպում են պետական, յաճախ նոյնիսկ համաշխարհային շուկայի մաշտարով, չափով: Դործարաններ հիմնվում են զանազան կենդրոններում կամ ընդհակառակը՝ զանազան կենդրոններում հիմնված արդիւնաբերական ընկերութիւնները սերտ յաբաբերութեան մէջ են մտնում իրար հետ և ստեղծում կապիտալիստական մի հսկայ օյժ, որի զէմ կուել անկարող է այս կամ այն պրօֆ. միութիւնը

միայնակ, Տէրերի համերաշխութեան՝ հակադրվում է բանւորական միութիւնների համերաշխութիւնը: Պրօֆէսիօնալ միութիւնները կազմակերպւում են պետութեան սահմաններում, երբեմն պետական սահմաններից էլ դուրս կենդրոնական միութիւններ, որոնք ունեն միութիւնների վերին հսկողութիւնն ու զեկադարութիւնը: Այնպատանքի և կապիտալի մէջ տեղի ունեցող կռիւր կորցնում է իր մասնակի, տեղական բնոյթը և ընդունում պետական ու համաշխարհային բնոյթ:

Արտասահմանում վաղուց արգէն բանւորութիւնը գիտակցել է պրօֆէսիօնալ միութիւնների ուժեղ կենդրոնացման կարիքը և ստեղծել է պրօֆէսիօնալ շարժման խոշոր կենդրոնական մարմիններ: Ռուսաստանում առաջին յեղափոխութեան օրերին՝ 1906—7 թ.թ. փորձեր արւեցին համառուական պրօֆէսիօնալ կենդրոններ ստեղծելու. այսպէս, օրինակ՝ տղարանային, մեծադ մշակող և մանուֆակտուրայի վրայ աշխատող բանւորների կողմից, նոյնպէս և պետական վարչութիւններում ծառայողների կողմից: Սակայն հին բէժիմը խստիւ հալածում էր համառուական չափերով կազմակերպւած միութիւնները:

Այժմս, հոկտեմբերեան յեղաշրջումից յետոյ պրօֆէսիօնալ շարժման համար բացւեց գործունէութեան լայն ասպարէզ և անկարելի է պրօֆէսիօնալ միութիւններից դուրս պատկերացնել աշխատաւորի գոյութիւնը, որովհետեւ Սովէտական Ռուսաստանում պրօֆէսիօնալ միութիւնները պարտաւորական են բոլորի համար:

Պրօֆէսիօնալ միութեան և քաղաքական կուսակցութեան մէջ տեղի ունի աշխատանքի բաժանում, բայց երկուսն էլ հետեւում են միևնոյն նպատակի՝ ազատագրել բանւորութիւնը կապիտալիստական շահագործումից:

Պրօֆէսիօնալ միութիւնները — բանւորութեան անտեսական կազմակերպութիւններն են, նրա անտեսական շրութեան բարելաւման համար: Քաղաքական կուսակցական կազմակերպութիւնները մղում են քաղաքական կռիւ տիրոջ իրաւակարգերի, բուրժուական բէժիմի դէմ:

Պրօֆէսիօնալ միութիւնները իրանց շուրջն են խմբում բանւորական շարքերը համաձայն արտադրութեան, պաշտպանելու համար տէրերի անտեսական շահագործման դէմ: Քաղաքական կուսակցութիւնները միացնում են անխափր բոլոր բանւորներին, որոնց մէջ կայ դասակարգային գիտակցութիւն՝ կուելու իրանց քաղաքական իրաւունքների և ազատութեան համար, ժողովրդավարութեան և դասակարգային ազատագրման համար:

Քաղաքական կուսակցութիւնները՝ կուելով բանւորութեան քաղաքական իրաւունքների համար՝ ձգտում են ստեղծել նոր կարգեր, իրականացնել սօցիալիզմը: Արհեստակցական միութիւնները՝ կարճելով աշխատաժամի տևողութիւնը, բարձրացնելով աշխատավարձը, գիտակցում են, որ այդ մասնակի անտեսական բարելաւումները չեն լուծում աշխատանքի և կապիտալի մէջ բանկած մեծ կռիւ էութիւնը, այլ մօտեցնում և գիւրացնում են վերջնական յաղթանակի օրը:

Ռուսաստանի, Գերմանիայի, Աւ.-Հոլանդաբիայի յեղափոխութիւնները բաց են տնում պրօֆէսիօնալ միութիւնների առաջ գործունէութեան նոր հեռանկարներ. կազմակերպենք և մեր բանւորութեան շարքերը, որովհետեւ պրօլետարիատի ոյժը՝ նրա կազմակերպութեան, միութեան և համերաշխութեան մէջ է:

Ս. Ե.

II. ԲԱՆԻՈՐՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

Կապիտալը շարունակ աշխատել է, որքան կարելի է, երկարացնել բանւորի աշխատանքի տևողութիւնը: Վճարելով որոշ օրավարձ, նա ձգտել է լուսադէմից մինչև մութ գիշեր քամել բանւորի ֆիզիքական ոյժը. հարկ եղած ժամանակ շահագործել նրա բազուկները գիշերային ժամերին իսկ, երբ գիշերային աշխատանքները սուլում են նրան մեծամեծ օգուտներ:

Աշխատանոցում մաշող բանւորի ֆիզիքական քայքայումը շատ քիչ է զբաղեցրել և հետաքրքրել տիրող գաղափարին. կապիտալատական բէժիմը ստեղծել է պրօլետարիատի համար այնպիսի ծանր ու անմխիթաբական վիճակ, որ շուկայի վրայ միշտ կարելի է գտնել շահագործման հերթին սպասող անգործների ամբողջ բանակ:

Երբ բանւորը հակա-առողջապահական ծանր մթնոլորտում աշխատում է օրական տասը-տասներկու և աւելի ժամ, նա ժամանակ չունի ուրիշ բանի մասին մտածելու՝ բացի իր ֆիզիքական ոյժերի վերականգման:

Նրա համար գոյութիւն չունի ոչ ընտանեկան և ոչ էլ հասարակական-կուլտուրական կեանք: Հազիւ լուսացած, նա վազում է մութ ու խոնավ աշխատանոցը և օրւայ վերջը յոգնած ու մաշած ընկնում անկողին. իր ընտանիքի հետ անգամ նա հազիւ է տեսնւում վրում ճաշելու ժամերին:

Հասարակական-կուլտուրական աշխատանքը բանւորից պահանջում է ազատ ժամեր, որից նա զուրկ է,— ջղերի և եռանդի որոշ լարածութիւն, որին անընդունակ չէ յոգնած մարդը, ամենօրեայ երկարածամ աշխատանքից յետոյ: Ոչ թաւրոնը և ոչ էլ գասախօսու-

թիւնը, որքան էլ հետաքրքիր լինին թէ մէկը և թէ միւսը, չեն գրաւում նրա ուշադրութիւնը:

Գիտութիւնը ապացուցել է, որ չի կարելի առանց վտանգելու բանւորի ֆիզիքական և մտաւոր կարողութիւնները, աշխատեցնել նրան աւելի քան ութ ժամ: Պրօլետարիատը վաղուց է որ գիտութեան պահանջը—իբր պահանջն է դարձրել և կռիւ է մղում բանւորական օրւայ կրճատման համար:

Դեռ 1866 թւին Ժընևի Միջազգային Բանւորական Համագումարը—կօնգրէսը արգէն պահանջում էր ութժամեայ աշխատանքի օր և արգելում գիշերային աշխատանքների: Միջազգային բանւորական համագումարի այդ իրաւացի պահանջը շուտով դարձաւ բոլոր սօցիալիստական կուսակցութիւնների պահանջ:

1889 թւին Փարիզի միջազգային Սօցիալիստական կօնգրէսը, Պրիսմնովի ղեկուցութից յետոյ, նորից շեղեց ութժամեայ աշխատանքի նշանակութեան վրայ, պահանջելով շաբաթական առնւազն 36 ժամեայ անընդհատ հանգիստ բանւորի համար: Կօնգրէսը որոշեց ամեն տարի Մայիսի մեկին միջազգային ցոյց կազմակերպել և իր յեղափոխական դրօշակի վրայ գրել՝ ութժամեայ աշխատանքի պահանջը—իբրեւ բանւորական հերթական հրատապ պահանջներից մէկը:

Գարգ գաղափար կազմելու համար, թէ որքան ժամանակակից ու անհրաժեշտ է ութժամեայ բանւորական օրը պրօլետարիատի համար, աչքի անցնենք կուլտուրական ժողովուրդների բանւորական օրէնսդրութեան այն կողմը, ուր խօսվում է աշխատանքի օրւայ տևողութեան մասին:

Ֆրանսիա.—1902 թւի օրէնքը որոշել է 11 ժամեայ բանւորական օր: 1904 թւին օրւայ տևողութիւնը իջաւ 10 ժամի, բայց գոյութիւն ունին արգելադրական հիւղեր, ուր օրւայ տևողութիւնը 11 և

նոյնիսկ աւելի ժամ է քաշում: Ութ ժամեայ աշխատանքն ընդունւած է հանքային բանւորների և փոստային ծառայողների համար, ծովային և զինւորական վարչութիւնների մէջ:

Գերմանիա.—1891 թւի օրէնքը չի խօսում չափահաս բանւորների օրւայ աշխատանքի տևողութեան մասին, այլ պահանջում է միայն կիրակի և տօն օրերի հանգիստ: Միջին օրաժամը պէտք է հաշւել $10\frac{1}{2}$:

Անգլիա.—Անգլիական օրէնսդրութիւնը մինչև 1893 թիւը չի խօսում տղամարդ բանւորի ժամին: Նա սահմանափակում է միայն կնոջ և երեխաների աշխատանքի օրը: 1894 թւին զինւորական վարչութիւնը ժողցնում է ութժամեայ աշխատանք. նրան հետևում է ծովային վարչութիւնը. իսկ 1895-ին փոստ-հեռագրական վարչութիւնը: Հանքային բանւորների համար 1908-ի օրէնքը որոշում է $8\frac{1}{2}$ ժամւայ աշխատանք: Ութժամեայ աշխատանք սահմանւած է ծխախոտի և նաւաշինական գործարաններում, մետաղ և կաւ մշակող բանւորների համար:

Աւստրիա.—1884 թւի օրէնքով հանքային բանւորների համար որոշւած է 10 ժամ, իսկ 1901-ի Բօհեմիայի մեծ գործադուլից յետոյ՝ իշաւ 9 ժամի: Աշխատանքի միջին տևողութիւնը պէտք է հաշւել 11 ժամ, թէև կան ճիւղեր (օրինակ թղթի արտադրութիւն), ուր աշխատում են 15—16 ժամ օրական:

Իտալիա.—Բանւորական օրւայ միջին տևողութիւնը 11 ժամ է: Գիտական ծխախոտային գործարաններում աշխատում են 9 ժամ, հանքային բանւորները՝ 8-ից —10 ժամ, մեքենավարների համար սահմանւած է 9-ից — $12\frac{1}{2}$ ժամ. ջուլիականոցներում 14 ժամ:

Չուիցերլայում.—1877 թւի օրէնքը սահմանեց 14 տարեկանից բարձր բանւորների համար—տղամարդ թէ կին—11 ժամւայ աշխատանք, կիրակի և տօն օրերի

նախօրեակին՝ 9 ժամ. 1913 թւի օրէնքը աշխատանքի տևողութիւնը իջեցրեց 10 ժամի:

Բելգիայում.—Բանւորական օրւայ տևողութիւնը չի նախատեսւած օրէնքով. փաստօրէն աշխատանքի օրը տևում է $10\frac{1}{2}$, երբեմն նաև 11 ժամ:

Դանիայում.—Աշխատանքի միջին տևողութիւնը $9\frac{3}{4}$ ժամ է:

Շվեցիայում.—Միջին աշխատաժամը՝ $10\frac{1}{2}$ ժամ է:

Նորվեգիայում.—Միջին տևողութիւնը՝ 10 ժամ է:

Միացեալ-Նահանգներում.—Դոյութիւն չունի ընդհանուր օրէնք ամբողջ հանրապետութեան համար. իւրաքանչիւր նահանգ—states ինքնուրոյն կերպով է լուծում բանւորական խնդիրները: Եղել են դէպքեր, երբ Բարձրագոյն Դատարանը գտել է ամերիկական սահմանադրութեան և ազատ պայմանաւորման դէմ աշխատանքի սահմանափակումը: 1912 թւի օրէնքով, բոլոր պետական գործարաններում և պետական պատւէրների համար աշխատող ժանաւոր գործարաններում պարտադիր է ութժամեայ աշխատանքը: Ութժամեայ աշխատանքը ընդունւած է նաև տպարանական աշխատանքների համար: Բանւորական օրւայ միջին տևողութիւնը պէտք է հաշւել $9\frac{3}{4}$ ժամ:

Ռուսաստան.—1897 թւի յուլիսի 2-ի օրէնքով երկկոյիան ժամը 9 ից մինչև առաւօտեան 6 ժամը համարվում է գիշերային ժամ. իսկ եթէ կայ գիշերային աշխատանք և բանւորական հերթ (смена), գիշերային ժամը տևում է 10 ից մինչև առաւօտեան 4-ը: Աշխատանքի տևողութիւնը $11\frac{1}{2}$ ժամ էր. կիրակի և տօն օրերի նախօրեակին՝ 10 ժամ: Ռուսական մեծ յեղափոխութեան նախադրմներից մէկն եղաւ ութժամեայ աշխատանքի պարտադիր լինելը բոլոր կորգի աշխատւորների համար: Սովետական Ռուսաստանից առաջ

ութժամեայ օրը օրէնքով պարտադիր էր միայն հեռաւոր Աւստրալիայում:

Այսպէս բանւոր ընկերները տեսնում են որ «քաղաքակիրթ» երկրի օրէնադրութեան մէջ, բուրժուական ամենազարգացած պետութեան սահմաններում անգամ ութժամեայ բանւորական օրը ընդունելութիւն չի գտել մինչև հիմա: Համաշխարհային պրօլետարիաւոր աշխատանքի օր, որի նախնական համար սահմանել է պրօլետարական ցոյցի և բողոքի որոշ օր—մայիսի 1-ը: Սակայն այսօր, երբ աշխատանքի և կապիտալի մէջ մղւող կռիւն յեղափոխական բնոյթ է ստացել, մայիսի 1-ը դառնում է միաժամանակ սոցիալիստական յեղափոխութեան ցոյցի և պահանջի օր:

Ա. Պ.

III. ԳՈՐԾԱՐԱՆԱՅԻՆ ԿՕՄԻՏԷՏՆԵՐ

Գործարանի, ֆաբրիկայի, հանքի, կամ կապիտալիստական այլ ձեռնարկութեան տէրը իր գործելակերպով շարունակ շեշտում է, թէ ինքը այդ ձեռնարկութեան կատարեալ սեփականատէրն է և ոչ ոք իրաւունք չունի խառնելու գործարանի կամ ֆաբրիկայի ներքին կեանքին: Տիրոջ խօսքը, աւելի ճիշտ քաղաքականօրէն, օրէնք պիտի լինի գործարանի մէջ աշխատողների համար, որովհետև «նա իր տան տէրն է», իսկ բանւորը՝ միայն ժամանակակից անցորդ գործարանում: Բանւորը մի բանի մասին կարող է խօսել ու պնդել, այն է՝ որ ժամանակին վճարւի իր աշխատանքի վարձը, ուրիշ ոչինչ:

Սակայն այն օրից ինչ բանւորը սկսել է գիտակցել իր դասակարգային շահերը և մի փոքր էլ կորցրել իր յարգանքը զէպի կապիտալիստական սեփականու-

թիւնը, գործարանի ներքին կեանքի կանոնաւորման խնդիրը իր համար այլևս օտար չէ համարել: Եւ իսկապէս, բանւորը թնչպէս կարող է անտարբեր լինել թէ ինչ սանիտարական, առողջապահական կամ այլ կարգեր են տիրում այն գործարանում, որ նա անց է կացնում իր ամբողջ կեանքը:

Իւրաքանչիւր գործարանի բանւորութեան գիտակից մասը կռիւ է մղել իր գործարանի ներքին բարելավման համար և այդ կռոււմ սօցիալիստական կադմակերպութիւնները իրենց լայն աշակցութիւնն են ցոյց տւել նրանց: Այսպիսով շատ գործարաններում, ֆաբրիկաներում, հանքերում և այլ ձեռնարկութիւնների մէջ ծնունդ են առել տեղական յանձնաժողովների կամ գործաբանային կոմիտէների, որոնք ստանձնել են բանւորութեան այս կամ այն իրաւունքի ու պահանջի պաշտպանութեան գործը, գործարանատէրի հետ կադմաբանաբանութեան յօդաձեռնների իրականացման հսկողութիւնը և այլն: Գործարանային այդ տեղական օրգանները շարունակ դեկավարւել են պրօֆէսիօնալ միութիւնների գիրեկտիվներով—ընկերակցներով և ենթարկւել նրանց:

Համաշխարհային պատերազմից առաջ գործարանային կոմիտէների թիւը շատ նսեմ էր և նրանք այնքան էլ մեծ գեր չէին խաղում բանւորութեան կեանքում: Սակայն ներկայ իմպերիալիստական պատերազմի ընթացքում, երբ պատերազմող բուրժուական երկիրները խուսափում ու վախում էին կապիտալի և աշխատանքի կոնֆլիկտներից, ստեղծւեցին մասնաւորապէս Անգլիայում՝ գործարանային, ռաջօնական և ազգային արդիւնաբերական խորհուրդներ, ուր հաւասար թւով մասնում են բանւորների ու կապիտալիստների ներկայացուցիչներ, լուծելու շահագործողների և շահագործողների միջի տարաձայնութիւնները:

Պ միջի այլոց այդ խորհուրդները կարող են զբաղել հետեւեալ հարցերով. ճապահովիլ բանւորներին այնպիսի աշխատանք և եկամուտ, որ նրանք չափազանց կապւած չը լինին այս կամ այն ձեռն աշխատանքի հետ և այս կամ այն տիրոջ հետ, ճշմարտութիւնը աշխատանքի պայմանների մշակման մէջ: Այսպիսով, գործարանային կոմիտէները սկսեցին ամենուրեք հրապարակ գալ և աչքի ընկնող դեր կատարել իւրաքանչիւր ձեռնարկութեան ներքին, տեղական խնդիրներում:

Ռուսաստանում մինչև մեծ յեղափոխութիւնը բանւորական կազմակերպութիւնը խիստ հալածւած էին և տէրերը, կապիտալիստները իրանց ազատ էին համարում ամեն ձեռնարկութեան մէջ. 1917 թւից առաջ հրատարակեցին գործարանային ստարոստանի (աւազների) վերաբերեալ կանոններ, սակայն շնորհիւ բանւորութեան անկազմակերպ վիճակի, այդ կանոնները հարկաւոր նշանակութիւն չունեցան: Գործարանային կոմիտէները մեզ մօտ հրապարակ եկան յեղափոխութեան երկրորդ օրը, երբ ազատ պայմաններում կապիտալի և աշխատանքի մէջ մղւող կռիւը բաց կերպարանք ստացաւ:

Գործարանային կոմիտէների դերը Ռուսաստանում շատ ունիլի լայն է, բան ներդրում: Մեզ մօտ նրանք պրօֆէսիօնալ շարժման սոսկ գործակից մասը չեն կազմում, ինչպէս այդ տեսնում ենք Արևմտեան Ներդրում: Գործարանային կոմիտէները մեզանում յաճախ մրցում են պրօֆէսիօնալ միութիւնների հետ և միանալով, հաժսեւորւարների ու խորհրդակցութիւնների ժողովելով, իրանց կողմից գերեկաւորներ են տալիս արհեստակցական միութիւններին, ուժեղ կերպով ազդում վերջինների ընթացքի և ուղղութեան վրայ:

Գործարանային կոմիտէների այսքան ազդեցիկ դերը մեզանում պիտի բացատրել գլխաւորապէս մեր պրօֆէսիօնալ միութիւնների թոյլ զարգացմամբ: Անշուշտ, նրբ վերջիններս մեզ մօտ ձեռք բերին հարկաւոր ոյժը, գործարանային կոմիտէները կը կորցնեն իրանց լայն նշանակութիւնը և կը ստանան տեղական բնոյթ:

Ռուսաստանում գործարանային կոմիտէների ներքին կազմութիւնը կանոնաւորող միակ օրէնքը՝ Ժամանակաւոր Կառավարութեան՝ ապրիլի 22-ի ոչոշումն է, օրի գլխաւոր կէտերը հետեւեալներն են. Կօմիտէի ընտրութիւնը կանոնաւոր ճանաչելու համար, անհրաժեշտ է գործարանի բանւորութեան առնագին կիսի մասնակցութիւնը. գործարանային կոմիտէը իրաւունք ունի լինել տւած գործարանի բանւորութեան ներկայացուցիչը ծագած տարաձայնութիւնների ժամանակ և զբաղել կրթական-կուլտուրական խնդիրներով. գործարանային կոմիտէը ինքն է մշակում իր ինտերուկցիան. կոմիտէի անդամները կարող են ազատել աշխատանքից և շարունակել ստանալ աշխատավարձը՝ միայն գործարանի վարչութեան համաձայնութեամբ: Ինչ վերաբերում է գործարանային կօմիտէի անդամների թւին, սովորաբար ղեկավարվում են Պետրօգրադի Գործարանային կօմիտէների կենդրոնական Խորհրդի մշակած կանոնադրութեան նախադրի ցուցմունքներով:

60—	100	բանւոր ընտրում են 3 անդ.	Գործ. Կօմ. համար
100—	500	»	» 5—7 »
500—	1000	»	» 9—11 »
1000—	3000	»	» 11—13 »
3000—	6000	»	» 13—15 »
6000—	10000	»	» 15—20 »
10000	ից աւելին	»	» 20—25 »

1906
2850

Ստեփան գործարանային կօմիտէտի անդամների այս թւերը պարտադիր չեն և իւրաքանչիւր գործարանի բանւորութիւն ազատ է ընդհանուր ժողովում որոշելու իր գործարանային կօմիտէտի անդամների թիւը:

IV. ԲԱՆԻՈՐԱԿԱՆ ԿՕՆՏՐՕԼ

Համաշխարհային իմպերիալիստական պատերազմը հիմնովին քայքայեց պատերազմող երկիրների — գրեթէ ամբողջ Աւրօպայի տնտեսութիւնը: Այդ քայքայումը ամենից աւելի զգալի եղաւ Ռուսաստանի համար, որ տնտեսապէս մի շատ յետամնաց մեծութիւն է:

Ռուսական մեծ յեղափոխութեան զլիաւոր պահանջներից մէկն էր կազմակերպել և բարձրացնել երկրի տնտեսական դրութիւնը: Յեղափոխութեան փետրվարեան շրջանում կօալիցիօն կառավարութիւնը, զլիաւորապէս մէնշէվիկները և սօցիալիստ-յեղափոխականները, ծրագրում էր ժացնել պէտական կօնտրօլ սակայն շնորհիւ բուրժուական տարրերի դիմադրութեան և կառավարութեան կազմի մէջ ժանոց սօցիալիստների թուլութեան՝ անկարելի եղաւ արդիւնաբերութեան վրայ որեւէ կօնտրօլ սահմանել: Բուրժուական տարրերը իրանց համար անթոյլատրելի էին համարում առևտրական գաղտնիքի խախտումը, առևտրա-արդիւնաբերական հաշւեգրքերի բացումը հասարակական որեւէ մարմնի առաջ:

Երկիրը օր-օրի վրայ շեշտադր անտեսական անարխիայից հանելու համար Ռուսաստանի Կօմմունիստական (բոլշէվիկ) կուսակցութիւնը առաջարկեց բանւորական կօնտրօլի ենթարկել կապիտալիստական ձեռնարկութիւնները: Հոկտեմբերեան յեղաշրջումը առաջ

մղեց այդ գաղափարը և Սօվետական իշխանութիւնը ամեն կերպ աշխատեց այն իրականացնել:

Պարզեցը մի երկու խօսքով, թէ թնչ է բանւորական կօնտրօլը, ղեկավարելով գլխաւորապէս Խորհրդային կենդոնական իշխանութեան զէկրէտով և մասամբ ինստրուկցիայով:

Ժողովրդական տնտեսութեան կանոնաւորման համար բոլոր արդիւնաբերական, առևտրական, բանկային, գիւղատնտեսական, հանքային, կօօպերատիւ, տրանսպօրտի և այլ ձեռնարկութիւնների վրայ, որոնք օգտվում են վարձու աշխատանքով, հաստատվում է բանւորական կօնտրօլ, որը հսկում է ինչպէս մթերքների ու հում նիւթի արտադրութեան, գնման ու ծախիւր, նոյնպէս և ձեռնարկութեան ֆինանսական կողմի վրայ:

Բանւորական կօնտրօլը իրականանում է իւրաքանչիւր ձեռնարկութեան բանւորների և ծառայողների ընդհանուր ժողովում ընտրած մարմիններով, իսկ եթէ կօնտրօլը յանձնվում է Գործարանային Կօմիտէտին, ապա նրա կազմը անպայման լրացվում է ծառայողների և տեխնիքական պերսօնալի ներկայացուցիչներով:

Իւրաքանչիւր խոշոր քաղաքի, նահանգի կամ արդիւնաբերական շրջանի համար հիմնվում է Բանւորական Կօնտրօլի Տեղական Խորհուրդ, որը լինելով Բանւորների և Գիւղացիների Ներկայացուցիչների կօնտրօլի կից մարմին, կազմած է պրօֆէսիօնալ միութիւնների, գործարանային կօմիտէտների և բանւորական կօօպերատիւների ներկայացուցիչներից:

Նախատեսւում է նաև Բանւորական Կօնտրօլի Համառուսական Խորհուրդ, օակայն մինչև Բանւորական Կօնտրօլի Տեղական Խորհուրդների համագումարի ժողովումը, որը պէտք է ընտրի համառուսական այդ

մարմինը, նա ժամանակաւորապէս կազմվում է պրոֆէսիօնալ ու կօօպերատիւ կազմակերպութիւնների և Սովէտական իշխանութեան ներկայացուցիչներից:

Բանւորական կօնտրօլի բարձր մարմիններին կից հատաւաժում են մասնագէտների (տեխնիկների, հաշւէտեսների, ստատիստիկների, տնտեսագէտների և այլն) Քննիչ Յանձնաժողովներ, որոնց յանձնարարվում է ուսումնասիրել այս կամ այն հարցերը:

Բանւորական կօնտրօլ իրականացնող մարմինները իրաւունք ունեն հսկել արտադրութեան վրայ, որոշել աշխատավարձի միջին մասը և մթերքների արտադրական արժէքը: Նրանք կարող են քննել ձեռնարկութեան գրադրութիւնը, որը ծածկելու համար խստիւ պատիժ է նշանակած:

Աւետարական գաղտնիքը վերացւած է:

Ճեռնարկութեան տէրերը պարտաւոր են Բանւորական կօնտրօլին ներկայացնել ինչպէս ներկայ, նոյն պէս և անցած տարիների բոլոր գրքերն ու հաշիւները:

Բանւորական կօնտրօլի որոշումները պարտադիր ոյժ ունեն ձեռնարկութիւնների տէրերի համար և կարող են փոխել միայն Բանւորական կօնտրօլի բարձր մարմնի կողմից: Գործատէրերը կամ ձեռնարկութիւնների վարչութիւնները իրաւունք ունին երեք օրւայ ընթացքում բողոքել Բանւորական կօնտրօլի համապատասխան բարձր աստիճանի առաջ:

Բանւորական կօնտրօլի Համառուսական Խորհուրդը մշակում է բանւորական հսկողութեան ընդհանուր ծրագիրներ և ինստրուկցիաներ, պարտադիր որոշումներ և այլն:

Փողովրդական տնտեսութեան Բարձրագոյն Խորհրդի (Высший Совет Народного Хозяйства) որոշումները պարտադիր են բանւորական կօնտրօլի բոլոր մարմինների համար:

Բանւորական կօնտրօլը պետական ապագրատ է և պատասխանատու Սովէտների առաջ:

Ս. Ե.

V. ՀԱՇՏԱՐԱՐ ԿԱՄԵՐԱՆԵՐ ԵՒ ՄԻՋՆՈՐԴ ԴԱՏԱՐԱՆՆԵՐ

Գործադուր պրօլետարիատի տնտեսական շահերի պաշտպանութեան վերջին միջոցն է: Սակայն նախքան կուր այդ միջոցին դիմելը, պէտք է փորձեր անել ծագած տարաձայնութիւնները լուծել խաղաղ ճանապարհով, որովհետեւ ինչպէս ցոյց է տալիս պրօֆէսիօնալ միութիւնների համաշխարհային շարժումը՝ անտեղի և յաճախակի կրկնող գործադուլները ոչ միայն չեն նպաստում, այլ թուլացնում և կազմալուծում են բանւորական պրօֆէսիօնալ կազմակերպութիւնները:

Տնտեսապէս զարգացած երկրներում կապիտալի և աշխատանքի մէջ ծագող տարաձայնութիւնները, երբ նրանք կօլլեկտիվ ընդթ են կրում (կօլլեկտիւ պայմանագիր), յաճախ վնասվում են բանւորութեան և կապիտալիստների փոխադարձ համաձայնութեամբ: Բանւորական կազմակերպութիւնները իրանց ներկայացուցիչների միջոցով յարաբերութեան մէջ են մտնում գործարանատիրոջ կամ արդիւնաբերութեան ներկայացուցիչների հետ և քննում ու լուծում վիճելի խնդիրները: Այդպիսի համաձայնութիւնների համար շատ երկրներում հաստատւած են յատուկ Հաւատարմ կամերալներ—տանաններ, որոնք բաղկացած են լինում բանւորների և գործատէրերի հաւասար թւով ներկայացուցիչներից: Եթէ անհնարին է լինում հաշտարար կամերալում լուծել խնդիրը, ապա նրա քննութիւնը անցնում է Միջնորդ դատարանին, որը կարող է լինել մի անձն կամ բաղկացած լինել ոչ գոյգ թւով անդամ-

Ներկեց. վերջին դեպքում նախագահում է դատաւորներից մէկը:

Միջնորդ դատարանի նախագահը, ինչպես և այն
դէպքում երբ միջնորդ դատարանը կազմում է մի ան-
ձրն, նա չը պիտի լինի բանւորներէց կամ գործատե-
րերից. բայց թէ՛ մէկ և թէ՛ միւս դասակարգը կարող
են ունենալ հաւասար թւով ներկայացուցիչներ:

Հաշտարար կամերաները և ժիշնորդ դատարան-
ները լինում են պարտադիր և ոչ-պարտադիր, կամա-
ւոր, Նրա ժիշնորդութիւնը պարտադիր է պետական
օրէնքով, ապա ուրեմն կողմերը պարտաւոր են ան-
պայման ամեն սի կօլլեկտիվ կօնֆլիկտի համար գէմիլ
միշնորդ դատարանին. այդ դէպքում ստեմանափակ-
վում է գործադուլի ազատ իրաւունքը, իսկ գործադու-
լը բանւորութեան արդար պահանջների պաշտպանու-
թեան միակ ազգեցիկ զէնքն է, որից նա չի կարող
հրաժարել բուրժուական իրաւակորգների շրջանում:

Սակայն Եւրոպայում ընդունւած է կամաւոր միջ-
նորդութեան ձեւը և կողմերը ազատ են դիմելու հաշ-
տարար առեւտրաներին կամ հրաժարելու նրանց միջա-
մտութիւնից:

Ռուսաստանում — Ժամանակաւոր Կառավարու-
թեան 1917 թ. օգոստոսի 5-ի օրէնքով հաստատուում
են հաշտարար կամերաներ և միջնորդ դատարաններ
համաձայն արդիւնաբերութեան ճիւղերի և քայսնների
Հաշտարար կամերան կազմակերպում է Աշխատանքի
Կոմիսարիատը, եթէ կողմերից մէկը դիմում է նրան,
բայց Կոմիսարիատը կարող է իր-կողմից, առանց դի-
մումի սպասելու, առաջարկել միջնորդութիւն: Հաշտա-
րար կամերաները կազմած են բանւորների և գոր-
ծատէրերի ներկայացուցիչներից հաւասար թւով, ո-
րոնք նախագահ են ընտրում իրանց միջից: Ատեանի
որոշումը պարտադիր չէ կողմերի համար:

Աշխատանքի կօմիտարիտաբ կարող է կազմա-
կերպել միայուն կամերաներ:

Անգլիայում—հաշտարար կամերաններ և միջնորդ դատառանձններ նախատեսուած են 1889 թ. օրէնքով։ 1896 թ-ի օրէնքով Առևտրի նախարարութեան մէջ հիմնվում է յատուկ ժողովին, որ վարում է միջնորդութեան բոլոր խնդիրները։ Որևէ կոնֆլիկտի ժամանակ այդ մարմինը իրաւունք ունի հետեւեալ միջոցների գիտայդ մարմինը իրաւունք ունի հետեւեալ միջոցների գիտմելու։ — ա) ընենել ընդհարման պատճառները, պատճառները, պայմաններն ու հանգամանքները, բ) հրահարել կողմերին խզղազ ճանապարհով լուծել վէճը, գ) կողմերի դիմումի հիման վրայ՝ կազմակերպել հաշտարար կամերա կամ նշանակել միջնորդ դատարան, դ) նախաձեռնել աշխատանքի պայմանների մասին ուսումնասիրութիւններ և բանւորների ու գործատէրերի, կամ տեղական ինքնավարութեան համաձայնութեամբ, հիմնել հաշտարար մարմիններ ամբողջ ռայօնի կամ արդէնաբերութեան որոշ ճիւղերի համար։ Այդ օրէնքի համաձայն, մասնաւոր միջնորդատեանները ստանում են հասարակական նշանակութիւն, եթէ միայն արձանագրուած են Առևտրի նախարարութեան մէջ։ Պատգաղիք հաշտարար կամերաններ և միջնորդ դատարաններ նախատեսուած են յատուկ ղեկըրբի համար, այդպէս 1909 և 1912 թ.թ. օրէնքներով Ժորձիային արդէնաբերութեան համար հիմնուած են բայօնական և շրջանային յատուկ խորհուրդներ—կազմուած բանւորների ու գործատէրերի հաւասար թւով ներկայացուցիչներից՝ նախագահութեամբ պետութեան ներկայացուցչի կամ չէղոք մարդու,—որոնք որոշում են աշխատավարձի չափը։ Նրանց որոշումները պարտադիր ոյժ ունեն։

ՊԼԱՆԻ:
Ֆրանսիայում—1892 թ-ի օրէնքը կանոնադրում
է հաշտարար դատուորների կազմակերպած կամուր

միջնորդութիւնը Հաշտարար դատարանը ստանալով վիճող կողմերից մէկի դիմումը, միւս կողմի հաճութեամբ նշանակում է հաշտարար կամերա, ուր իւրաքանչիւր կողմից մասնակցում են չէ աւելի քան 5-ական ներկայացուցիչ։ Նախագահում և ղեկավարում է նիստերը ինքը—հաշտարար դատարանը։ Եթէ այս չի յաջողվում, նա փորձում է կազմակերպել միջնորդ դատարան։ Վերջինիս էլ անյաջողութեան դէպքում նա հրատարակում է բանակցութիւնների ընթացքի մանրամասնութիւնները, որպէս զի հասարակական կարծիքը անդեակ լինի գործի էութեան։

Գերմանիայում—հաշտարար կամերաներ կամ միջնորդ դատարաններ կազմվում են կողմերի փոխադարձ համաձայնութեան դէպքում։ Նրանց որոշումները պարտադիր նշանակութիւն չունեն։

Քվիբիայում եւ Հոլանդիայում—միջնորդութեան գործը կազմակերպւած է ֆրանսիական օրինակով։

Քվիբիայում—իւրաքանչիւր կանտոն իր տեղական օրէնքն ունի հաշտարար կամերաների և միջնորդ դատարանների մասին։ Ժընէի կանտոնում 1900 թ. օրէնքով Գետական Խորհուրդը կազմակերպում է հաշտարար առեաններ վիճող կողմերի համաձայնութեամբ։ սակայն, եթէ համաձայնութիւն չի կայանում, կազմվում է պետական միջնորդ դատարան, որի որոշումները պարտադիր են։

Նոր-Ջեկանդիայում—1894 թ-ի օրէնքով միջնորդութիւնը պարտադիր է։ Ամեն մի վէճի, կոնֆլիկտի քննութիւնն ու լուծումն անցնում է երկու բանւորից և երկու գործատէրից կազմւած հաշտարար կամերային, որը ընտրւած է չէզոք նախագահ։ Եթէ կողմերը համաձայնութեան չեն գալիս, ապա գործը քննւում է միջնորդ դատարանը, որ կազմւած է երեք անձից՝ մի-մի ներկայացուցիչ բանւորների և արդիւնաբերող-

ների կազմակերպութիւններից՝ նախագահութեամբ երրորդի—Բարձրագոյն Դատարանի տնօրէն։ Միջնորդ դատարանի որոշումները պարտադիր են։ Նա կարող է լուծել ոչ միայն մասնաւոր, կոնկրէտ վէճեր, այլ և ընդհանուր նշանակութիւն ունեցող վէճեր, որոնք ոյժ ունեն միայն երեք տարւոյ ընթացքում։ Կոնֆլիկտների քննութեան ժամանակ գործադուլը և լօկաուսը արգելւած են։ Դատարանի որոշումները չը կատարելու համար նշանակվում է մինչև 4600 ր. տուգանք։

Աւստրալիայում—հաշտարար կամերաները և միջնորդ դատարանները գոյութիւն ունեն գլխաւորապէս մինիմալ աշխատավարձի մշակման համար։ Նրանց որոշումները պարտադիր են։

Վ. Մ.

VI. ԲԱՆՈՐԱԿԱՆ ԳԱՐՏՈՒՂԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ—ՍԵՆՏԵՆՏԱՐԻԱՏՆԵՐ

Գետական օրէնադրութեան, մասնաւորապէս բանւորական օրէնադրութեան զարգացումը վերջին տասնամեակների ընթացքում հրամայողական դարձրին իրաւաբանական ամեն տեսակի օգնութեան անհրաժեշտութիւնը բանւորական լայն խաւերի համար։ Այդ նպատակին ծառայում են Բանւորական Բարձրագոյն քիւնցեր—սեկրետարիատները։

Բանւորական քարտուղարութիւնների հայրենիքը Գերմանիան է։ 1894 թ-ին առաջին քարտուղարութիւնը հիմնեց Նիւրնբերգում, տեղական պրօֆեսիոնալ միութիւնների կենդրոնական բիւրօյին կից։ Նրա ստեղծողն եղաւ Գերմանիայի մետաղ մշակող բանւորների յայտնի ղեկավար՝ Մարտին Ջէզիցը։

Փոքրիկ գործը արագ կերպով սկսեց մեծանալ։ մինչդեռ առաջին տարիները քարտուղարութեան զի-

մողների թիւը 7 հազարի չէր հասնում, 1902-ին նա արձանագրում է ճիշտ 17,707 դիմումներ:

Նիւրեմբերգի օրինակին հետևում են միւս քաղաքները, այնպէս որ 1912 թւին բանւորական քարտուղարութիւնների թիւը շուտով հասնում է 129 ի: Նրանք բոլորն էլ պահվում են պրոֆէսիզնալ միութիւնների կենդրոնական բիւրօին կից և վերջինիս միջոցներով: Երբեմն կենդրոնական բիւրօյի մէջ մշտնոգ պրոֆէսիօնալ միութիւնները սահմանում են որոշ տուրք քարտուղարութիւնների համար: Ի միջի այլոց պէտք է նկատենք, որ Գերմանիայում մի հատիկ քարտուղարութիւն պահվում է (Ռիւստինգենում) քաղաքային ինքնավարութեան օժանդակութեամբ և մի ուրիշը ամբողջապէս պահվում է պետական հաշւով (Կոբլոնցում):

Բանւորական քարտուղարութիւնների ընդհանուր եկամուտը 1912-ին կազմում էր 607,000 մարկ, իսկ ծախքը՝ 575,000. Բերլինում 1912 թ. հիմնած է Կենդրոնական Բանւորական Քարտուղարութիւնը:

Քարտուղարութիւնների գործունէութիւնը կայանում է հետևեալում.

ա) Տալիս են ամեն տեսակ իրաւաբանական տեղեկութիւններ ու բացատրութիւններ:

բ) Վարում են պետական ապահովագրութեան և գործարանային դատարաններում զանազան գործեր:

Ընդհանուր դատարաններում քարտուղարութիւնները դատեր չեն վարում. իսկ եթէ ապահովագրութեան գործը տեղական մարմնից անցնում է Բերլինի Ապահովագրութեան կենդրոնական Խորհրդին, ապա գործը իր հերթին անցնում է Կեդրոնական Բանւորական Քարտուղարութեան, որ հէնց սկզբից մինչև վերջ վարում է դատը:

Քարտուղարութիւնները $\frac{3}{4}$ -ը օգնում են կազմա-

կերպ և ոչ կազմակերպ բանւորներին անխափր, իսկ $\frac{1}{4}$ -ը միայն սօցիալ-դեմոկրատ կուսակցութեան կամ պրոֆէսիօնալ միութեան անդամներին: Վերջիններին օգնութիւնը տրվում է ձրի, իսկ ոչ-կազմակերպ բանւորներին շատ չնչին վարձատրութեամբ:

1912 թւին բոլոր 129 քարտուղարութիւնները տւել են 707,000 տեղեկութիւններ ու խորհուրդներ և վարել են 6,418 ապահովագրական դատ:

Աւելորդ չի լինիլ նկատել, որ գերմանական բանւորական քարտուղարութիւններում չկան մասնագէտ իրաւաբաններ. բոլոր վարձով ծառայող քարտուղարները բանւորներ են, որոնք երկարամեալ փորձառութեան շնորհիւ ձեռք են բերել հարկաւոր գիտութիւն և վարժութիւն:

Բանւորական քարտուղարութիւններ գոյութիւն ունին նաև Աւստրիայում և Զվիցերիայի շատ կանտօններում, թէև վերջիններում նրանք աւելի շատ ծառայում են քաղաքական և արհեստակցական պրօպագանդային, քան բանւորական իրաւաբանական օգնութեան:

1917 թւի յունիսին Պետրօգրադում գումարած պրոֆէսիօնալ միութիւնների կօնֆէրէնցիան որոշում կայացրեց Ռուսաստանում ևս կազմակերպել գերմանական տիպի բանւորական քարտուղարութիւններ:

Վ. Մ.

VII. ԳՈՐԾԱՐԱՆԱՅԻՆ ՀՍԿՈՂՈՒԹԻՒՆ — ԻՆՍՊԵԿՏԻԱ

Բանւորական օրէնսդրութիւնը սիրալիք ընդունելութիւն չի գտել կապիտալիստ դասակարգի կողմից. վերջինս ամենուրեք դէմ է եղել պետութեան օրէնսդրական միջամտութեան՝ աշխատանքի և կապիտալի մէջ ծագող կօֆիկալների ժամանակ, գտնելով, որ բան-

ւորի և տիրոջ փոխ-յարաբերութիւնները կողմերի «ա-
զատ» համաձայնութեան խնդիր է և պիտի լուծեն
առանց որևէ կողմնակի ճնշման: Ծնորէիւ այդ հանգա-
մանքի աշխատանքի պաշտպանութեան համար հրա-
տարակող օրէնքները մնում էին առանց ազդեցու-
թեան և նոյնիսկ բուրժուական պետութիւնները ան-
հրաժեշտ հաժարեցին ստեղծել յատուկ օրգաններ ար-
դիւնաբերողներին յարգել տալու համար իրենց հրա-
տարակած բանւորական օրէնքները: Ահա այսպէս
սկիզբն է առնուէ գործադաճային հսկողութիւնը—ին-
սպեկցիան:

Ի հարկէ, այն երկրում, ուր բացակայում էր
բանւորական կազմակերպ շարժում, չկային ուժեղ ար-
հեստակցական միութիւններ, գործարանային հսկողու-
թիւնը լոկ անաւանական էր և չէր տալիս հարկաւոր
արդիւնքը: Արդիւնաբերողների շահերը ամենեւին չէին
տուժում, չէին սահմանափակվում նման հսկողութեան
շնորհիւ, մանաւանդ որ տեղական իշխանութիւնները,
որոնց օգնութեան պիտի դիմեն հարկաւոր ժամանակ
գործարանային հսկիչները, այնքան էլ համակրու-
թեամբ չ'են վերաբերւել բանւորութեան: Բայց այստեղ,
ուր եղել են բանւորական կազմակերպութիւններ,
գործադաճային հսկողութիւնը ունեցել է անշուշտ իր
դրական կողմերը, որովհետեւ բանւորական մարմին-
ները իրանց կողմից պնդել են օրէնքների իրականաց-
ման վրայ:

Ռուսաստանում գործարանային հսկողութիւնը
սկզբում լոկ ոստիկանական, պոլիցիական խնամառա-
րութեան բնոյթ է կրել: Բանւորութեան բաղդը շատ
քիչ է հետաքրքրել ցարական բռնակալ կառավարու-
թեան: Նրա ուշադրութեան առարկայ են եղել բանւո-
րական խլրտումները, յեղափոխական ցոյցերը, պրօլե-
տարական շարժումը, որի բռնկումից նա միշտ եր-

կիւղ էր կրում: Ի հարկէ, Ռուսաստանի բանւորու-
թիւնը շատ թերահաւատ, կասկածոտ վերաբերմունք է
ցոյց տուել դէպի գործարանային հսկողութիւնը, որը
թէև ենթարկվում էր Ֆինանսների մինիստրութեան,
բայց պարտաւոր էր սերտ յարաբերութեան մէջ լինել
Ոստիկանական վարչութեան—դեպարտամենտի հետ և
գործէր վերջինիս հետ համերաշխ, ղեկավարէր նրա
ցուցմունքներով:

Գործարանային հսկողութիւնը Ռուսաստանում
հաստատուած է 1882 թւին: Յետոյ, 1886-ին նրա
վրայ պարտաւորութիւն է դրվում նախազգուշացնել
բանւորների և գործարանատիրոջ մէջ ծագող ամեն
մ. տարաձայնութեան մասին: Իւրաքանչիւր տարի
տպագրվում էին գործարանային հսկողութեան զեկու-
ցումները, որոնք շատ հարուստ նիւթ էին տալիս ուս-
ցումները, որոնք շատ հարուստ նիւթ էին տալիս ուս-
բանւորի գործարանային կեանքի մասին. սակայն
1889 թւականին արգելեցին տարեկան հաշւե-
ւութեան հրատարակումը: 1896 թւի յայտնի գործա-
շուլից յետոյ նախարար Վիտտէն հրամայեց գործա-
րանային հսկողութեան ամեն մի ռոճրագործ պրօպա-
գանդային և գործադուլի մասին յայտնել իսկոյն
ևեթ ոստիկանական վարչութեան: Իսկ 1903 թւից գոր-
ծարանային հսկողութիւնը—ինսպեկցիան ամբողջապէս
ենթարկվում է նահանգապետներին, որոնք իրաւունք
են ստանում բեկանել նրա որոշումները:

Գործարանային հսկողութիւնը մեղանում ունէր
հետեւեալ կազմութիւնը.—տեղական բարձրագոյն մար-
մինը համարվում էր Գործարանային և Հանքային
գործերի նահանգական տառնը (присутствие), որի
կազմի մէջ մտնում էին նահանգի ղեկաւոր գործա-
րանային հսկիչը, չորս անդամ կառավարութեան կող-
մից, չորս արդիւնաբերութեան ներկայացուցիչներ.
Նախագահ համարվում էր նահանգապետը: Ատեանը

քննում էր կանոնների խախտման առթիւ արդիւնաբերողների դէմ եղած բողոքները, հետեւում էր, որ օրէնքները ճիշտ հասկացւէին և մեկնաբանւէին գործարանային հսկողների կողմից, հրատարակւում էր պարագիր որոշումներ: Ատեանը իրաւունք չուէր զբաղւելու՝ բանւորին պայմանաժամից առաջ արձակելու, աշխատավարձ կտրելու, բանւորական օրւայ տեղութեան խախտման, անչափահասների աշխատանքի շահագործման և այլ կարևոր խնդիրներով: Գործարանային հսկիչը պարտաւոր էր քննել գործարանատիրոջ և բանւորի մէջ պայմանագրի առթիւ ծագած վեճերը, բայց նրան խստիւ արգելւած էր բացառութեան մէջ մտնել բանւորների հետ:

Գործարանային հսկողութիւնը Ռուսաստանում սկզբում տարածւում էր բոլոր ձեռնարկութիւնների վրայ, ուր աշխատում էին 16-ից ոչ-պակաս բանւոր և գործ էր ածւում մեքենայական շարժիչ ոյժ: Բանւորում էր օրէնքի պաշտպանութիւնից դուրս: Ռուսաստանի մեծ յեղափոխութիւնը խորտակեց ոստիկանական հսկողութեան այդ ամբողջ սիստէմը և գործարանային հսկողութեան գործը ամբողջապէս յանձնեց բանւորական կազմակերպութիւններին:

Անգլիայում—գործարանային հսկողութիւնը ենթարկւած է ներքին գործոց նախարարութեան, որը նշանակում է հսկիչներ և հետեւում նրանց գործունէութեան վրայ: Գործարանային հսկիչը իրաւունք ունի ժամել ամենուրեք՝ ուր աշխատում է թէկուզ մի հատ վարձու բանւոր: Զեռնարկութեան սահմանափակ հսկողութիւնը պատկանում է տեղական սահմանափակ ընդհանուր կազմակերպութիւններին և գործարանային հսկիչներին միաժամանակ: Գործարանային բժիշկները

նոյնպէս մասնակցում են հսկողութեան, որոշելով պրօֆէսիօնալ հիւանդութիւնները, անչափահասների կարողութիւնը և այլն: 1912 թւին Անգլիայում կային 200 հսկիչ, որոնց թւում նաև կանալը:

Ֆրանսիայում—հսկողութեան են ենթարկւում բոլոր ձեռնարկութիւնները, նոյնիսկ բարեգործական հաստատութիւնների և մասնաւոր ընտանեկան աշխատանոցները, ուր աշխատում են թէկուզ միւսոյն ընտանիքի անդամները: Բացի հսկողութիւնից, գործարանային հսկիչները պարտաւոր են ժողովել ամեն տեսակ տեղեկութիւններ աշխատանքի գրութեան մասին: Ֆրանսիան բաժանւած է 11 շրջանի՝ մի-մի շրջանային հսկիչներով, որոնց ենթարկւում են 113 նահանգական հսկիչ և 13 կին-հսկիչներ:

Գերմանիայում — գործարանային հսկողութիւն հաստատւած է 1878 թւի օրենքով: 1911 թւից հսկողութիւնը տարածւում է բոլոր ձեռնարկութիւնների վրայ, նոյնիսկ այնպիսիների՝ ուր աշխատում են ընտանիքի անդամները կամ թէկուզ մի հատիկ բանւոր: Լանջային արդիւնաբերութեան հսկողութեան մէջ մասնակցում են նաև բանւորները:

Աւստրիայում—հսկողութիւնը գոյութիւն ունի 1889 թւից: 1885-ից հսկողութիւնը տարածւում է միայն այն ձեռնարկութիւնների վրայ, ուր ոչ-երեսնգ ընակարանում աշխատում են 20 աշխատաւորից աւելի և ուր գոյութիւն ունի աշխատանքի բաժանում: 1895 թւին հսկողութիւնը տարածւում է նաև առևտրական ձեռնարկութիւնների վրայ:

Չվիցիերիայում—հսկողութեան են ենթարկւում այն ձեռնարկութիւնները, ուր աշխատում են առաջին 6 բանւոր և կայ մեքենայական շարժիչ ոյժ, կամ 11 բանւոր առանց շարժիչ ոյժի: Հսկողութիւնը կազմակերպւած է համաձայն 1878 թւի օրէնքի, որ

նախատեսում է ընդհանուր—ֆէդէրալիտիւ և տեղական—կանտոնալ հսկողութիւն:

Դաճիայում—հսկողութիւնը տարածվում է միայն գործարանային ձեռնարկութիւնների վրայ:

Շվեյցիայում—1913 թւին հիմնուել է Սօցիալիստական քաղաքականութեան գործերի վարչութիւն—դէպարտամէնտ, որ բաղկացած է չորս բաժիններից և նրանցից մէկը կազմում է Ասիասանքի պատօսպանութեան եւ արդիւնաբերական հսկողութեան բաժինը:

Ուշ մի երկրում, բացի յեղափոխական Ռուսաստանից, գործարանային հսկողութիւնը, ինչպէս և բանւորական օրէնսդրութիւնը, չեն համապատասխանում բանւոր դասակարգի շահերին: Պրօլետարիատի իրաւացի պահանջներից մէկն էլ այն է այսօր, որ գործարանային հսկիչները նշանակեն բանւորների կողմից, ընտրեն բանւորների միջից և հսկողութիւնը տարածւի ամեն կարգի աշխատանքների վրայ:

1889 թւի Փարիզի Միջազգային Սօցիալիստական համագումարը այդ առթիւ հետեւեալ որոշումն է կայացրել.—հսկողութիւն սահմանել ըստ աշխատանքների և արդիւնաբերական ձեռնարկութիւնների վրայ, այդ թւում նաև տնային արդիւնաբերութեան վրայ: այդ հսկողութիւնը պէտք է յանձնել պետական գանձարանից վարձատրուող հսկիչներին, որոնց ամսուադն կէսը պիտի ընտրեն բանւորների կողմից:

Ռուսական մեծ յեղափոխութիւնը գործարանային հսկողութեան սմբողջ գործը յանձնեց պրօֆէսօնալ միութիւններին. բոլոր հսկիչները ընտրվում են բանւորական կազմակերպութիւնների կողմից:

Ա. Գ.

VIII. ԿՕԼԼԵԿՏԻՒ-ՀԱՒԱՔԱԿԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ

Կապիտալը վտննում է հաւաքական-կօլլեկտիւ ուժից: Նա ձգտում է գործ բռնել իւրաքանչիւր բանւորի հետ առանձին, որովհետեւ տնտեսական պայմանագիրը նրա ձեռքին ծառայում է իբրեւ զօրեղ զէնք գաղական պայքարին ճնշման, միջոց է առիթ թելադրելու իր քմանաձայնը աշխատանքին:

Այդ պատճառով, բանւորական շարժման ուժը օրից պրօլետարիատը ձգտել է, որ վարձու աշխատանքի պայմանները որոշեն ոչ թէ բանւորների տնտեսական պայմանագրով, մտնելուր համաձայնութեամբ, այլ այդ համաձայնութիւնը կրի կօլլեկտիւ գոյն և կապի բանւորական կազմակերպութիւնների և գործաւորների միութեան ներկայացուցիչների մէջ: Հապաքելով գործարանաւորին կամ արգելադրողների միութիւններին ոչ թէ անկառ բանւոր, այլ բանւորական միութիւն, պրօֆէսիօնալ կազմակերպութիւն, կապվում է իրար հակադրւած դասակարգների ներկայացուցիչների մէջ աշխատանքի կօլլեկտիւ (օտրիմային) պաւսաճագիր, որը միջոց է առիթ մի փոքր թեթեւեղելու կապիտալիստական ճնշումը և պաշտպանելու իր շահադարձեւ իրաւունքները: Նա օտեղծում է աշխատանքի համար որոշ և ամուր պայմաններ, տեղափոխականութիւնի քմանաձայնից:

Կօլլեկտիւ պայմանագիրը սովորաբար իր նկատելում է բանւորական օրէնս կրճատում և միւս կողմից՝ աշխատավարձի աւելացում: Կօլլեկտիւ պայմանագիրը դաստիարակում է պրօլետարիական մտածողների մէջ կազմակերպչական և գիտելիքային սովորութիւններ և համերաշխութեան զգացմունքներ:

Ռուսաստանում.—Կօլլեկտիւ պայմանագիրը իր սկիզբն է առնում 1904 թւին Բազում, ուր բանւոր

րութիւնը ստիպում է նախարգիւնաբերողներին կապել իր հետ կօլլէկտիւ պայմանագիր: Հետեւել 1905 թւին Սարաովում, տպարանական բանւորները ստիպում են ընդունել կօլլէկտիւ պայմանագիր, իսկ անելի ուշ՝ կօլլէկտիւ պայմանագիր ընդունվում է Մոսկւայի և Պետրօգրադի տպարաններում: Սեւայի սուսական յեղափոխութեան անյաշողութիւնը կասեցրեց կօլլէկտիւ պայմանագրի զարգացումը և նոյնիսկ ձեռք բերած նախնականները բռնի յետ խլեցին:

Միայն հօօպերատիւների ծառայողների և բանւորների աշխատանքի պայմանները երբեմն որոշվում էին կօլլէկտիւ պայմանագրով: 1917 թւի մեծ յեղափոխութիւնը նորից լայն ասպարէզ բացեց կօլլէկտիւ պայմանագրերի կիրարկման համար, և յեղափոխութեան փետրվարեան շրջանում պայմանագրերի կընթման մէջ մօտիկ մասնակցութիւն ունէր աշխատանքի միեխտորութիւնը:

Հոկտեմբերեան յեղաշրջումից յետոյ պրօֆէսիօնալ միութիւնները սշակում են իւրաքանչիւր արտադրութեան համար տարիքներ, որոնց իրականացման վրայ հսկում են բանւորական կօնտրօլը:

Անգլիայում.—Կօլլէկտիւ պայմանագրի հետքեր կարելի է հանդիպել դեռ XIX դարու սկզբներում, սակայն կօլլէկտիւ պայմանագրերը իրանց կատարեալ զարգացման են հասնում վերջին տասնամեակների ընթացքում, երբ պրօֆէսիօնալ միութիւնները լայն ընդունելութիւն են ստանում երկրում: 1910 թւին Անգլիայում կապւած են 1696 կօլլէկտիւ պայմանագիր, որոնցից օգտւել են 3,400,000 բանւոր:

Այդ պայմանագրերը վերաբերում են արդիւնաբերութեան հետեւել ճիւղերին.

Հանքային 56 պայմանագ. 900,000 բանւ.

Տրանսպորտի	92	»	500,000	»
Մանուֆակտուրային	113	»	460,000	»
Մետաղի մշակման	163	»	230,000	»
Շինարարական	803	»	500,000	»
Շորեգէնի	303	»	50,000	»
Տպարանական	79	»	40,000	»
Այլ ճիւղերում	87	»	20,000	»

1,696 պայմանագ. 2,400,000 բանւ.

Վերը բերած թւերի նշանակութիւնը ճիշտ գնահատելու համար պէտք է ի նկատի առնել, որ կօլլէկտիւ պայմանագրերը նշանակութիւն ունի ոչ միայն կազմակերպ բանւորների համար, այլ նաև նոյն բայօնի անկազմակերպ բանւորութեան, որոնց թիւը վերը չէ բերւած:

Գերմանիայում.—Կօլլէկտիւ պայմանագրերը երեան է գալիս 60-ական թւականների վերջում: Առաջին կօլլէկտիւ պայմանագիրը կապւել է 1869—1870 թւականին տպարանական բանւորների և տպարանատէրերի մէջ: 1878—1890 թւականներին, սոցիալիստների դէմ ուղղած բազառիկ օրէնքների գործունէութեան ընթացքում, կօլլէկտիւ պայմանագրի կիրարկումը վերսկսվում է նոր ուժով: 1905 թ. կապւած է 300 կօլլէկտիւ պայմանագիր, որոնք շօշափել են անելի քան կէս միլիօն բանւորների շահեր: 1911 թ. կապւած է 10,520 պայմանագիր 1,550,000 բանւորների համար. իսկ 1915 թ. արդէն 12,722 պայմանագիր 1,920,000-ի համար:

Կօլլէկտիւ պայմանագրերի զարգացումը կապիտալիստական երկրներում պատահական չբեռնի չէ: Բազմամեայ փորձը ցոյց է տալիս, որ կապիտալիստի ըմբռնւածութիւնը ստանձնած և աշխատանքի պայմանների կանոնաւորման լաւագոյն միջոցներից մէկն է կօլլէկ-

տիւ պայմանագիրը, ի հարկէ՝ երբ հրապարակում
կան պրօֆեսիոնալ ուսման ու ազգային կողմակերպու-
թիւններ. ուստի ամեն կերպ պէտք է աշխատել հօյ-
լէկտիւ պայմանագիրն ընդհանրացնել աշխատանքի
բոլոր ճիւղերի համար: Մ. Վ.

IX. ԿԱՆԱՆՑ ՆԻ ԵՐԵՅԱՆԵՐԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ

Կապիտալիստական տնտեսութեան զորգացումը
արագ կերպով անցնում է մեքենաների գործածու-
թիւնը արդիւնաբերութեան մէջ և օր օրի վրայ թու-
լանում միանային այժի նշանակութիւնը: Արտադրու-
թեան շատ ճիւղերում, ուր ֆիզիքական ուժը յատկա-
պէս գեր չի խաղում, վաղուց է, որ շահագործւում է
կանանց և երեխաների աշխատանքը: Քստենկորդ ղա-
րի սկզբին մի քանի միլիոն կին և երեխայ աշխա-
տում էին արդիւնաբերութեան, առևտրի և արհեստագոր-
տի մէջ:

Ապացուցւած է, որ գործարանային հսկա-առող-
չապահական և ծանր աշխատանքը քայքայիչ ազդեցու-
թիւն ունի մասնաւորապէս կնոջ և երեխայի համե-
մատաբար թոյլ օրգանիզմի վրայ և հիւսիզութեան ու
մահացութեան խոշոր առկոս է տալիս, նպաստում
բանւորական դասակարգի ֆիզիքական այլասեռման:
Այդ հանգամանքը ոտիգել է նախիսկ բուրժուական
հասարակութեան, անհրաժեշտ բանւորական ուժ ա-
պահնվելու համար, օրէնսդրական ճանապարհով մի-
ջոցներ ձեռք առնել կանանց և երեխաների աշխա-
տանքի և առողջութեան պաշտպանութեան համար:
Սակայն մինչև օրո ձեռք առնւած միջոցները բաւա-
րար չափով չեն պաշտպանում երեխայի և կնոջ աշ-
խատանքի իրաւունքը:

Բայց տեսնենք թէ ինչ է արել բուրժուական
օրէնսդրութիւնը այս ասպարիզում:

I. Մինիմալ (նւազագոյն) հասակը արդիւնաբե-
րական աշխատանքին թոյլատրւած լինելու համար,
հետեւեալն է.

Աւստրալիայում՝—16 տարեկանից:

Զւիցերիայում. Նոր-Ջէրսիում, Նորվեգիա-
յում—14 տարեկանից, սակայն վերջին պետութեան
մէջ գործարանային վերահսկիչը—ինսպեկտորը կարող
է թոյլատրել թեթև աշխատանքների և օրական վեց
ժամ միայն՝ 12 տարեկանից և ան էլ բժշկական թոյլ-
աւութիւնից յետոյ:

Գերմանիայում և Ֆրանսիայում՝ 13 տարեկանից,
իսկ զարոցի աւարաման վկայական ներկայացնելու
դէպքում նաև 12 տարեկանից:

Աւստրիայում. Վէնգրիայում, Անգլիայում, Բել-
գիայում, Շվեյցրիայում, Դանիայում և Հոլլանդիայում՝
12 տարեկանից:

Իտալիայում՝—10 տարեկանից:

II. Բանւորական օրը սահմանափակւած է հե-
տեւեալ կերպով.

ա) 14 տարեկան չը լրացած երեխաների համար.

Անգլիայում՝ շաբաթական 27 1/2 ժամով:

Գերմանիայում և Նորվեգիայում՝ օրական 6 ժ.

Աւստրիայում և Վէնգրիայում՝ օրական 8 ժ.

Շվեյցրիայում՝ շաբաթական 64 ժամ:

բ) 14-ից մինչև 16 տարեկանների համար—

Անգլիայում, Գերմանիայում, Վէնգրիայում, Շվե-
յցիայում՝ 10 ժամից ոչ աւելի:

Աւստրիայում և Հոլլանդիայում՝ 11 ժամ:

Իտալիայում՝ մինչև 12 տարեկանների համար
օրական 8 ժամ, և մինչև 15 տարեկանների՝ օրական
11 ժամ:

Նոր-Ջէրսիում 14—18 տարեկանների աշ-

խառանքը թույլատրվում է բժշկի համաձայնութեամբ և ոչ աւելի քան 48 ժամ շաբաթական:

Դանիայում՝ դղրոց չափարած երեխաների և պատանիների բանտրական օրը չի կարող 6 ժամից աւելի տևել:

III. Գիշերային աշխատանքներն արգելված են կանանց և երեխաներին՝

Անգլիայում, Գերմանիայում, Աւստրիայում, Իտալիայում, Դանիայում, Շվեյցարիայում:

Բելգիայում՝ արգելւած է կանանց աշխատանքը մինչև 21 տարեկան հասակը, իսկ երեխաներին՝ մինչև 16 տարեկանը:

Վենգրիայում՝ արգելւած է միայն կանանց:

Գիշերային ժամ համարւում է՝

Գերմանիայում երեկոյեան 8-ից մինչև 6 առաւ.

Ֆրանսիայում » 9-ից » 5 »

Անգլիայում » 10-ից » 6 »

Աւստրիայում » 6-ից » 7³/₄ »

Վենգրիայում » 10-ից » 5 »

IV. Ստորերկրեայ աշխատանքներ արգելւած են.

Միացեալ-Նահանգներում՝ միանգամայն:

Ֆրանսիայում և Բելգիայում՝ միայն կանանց մինչև 21 տարեկան հասակը.

Աւստրիայում, Շվեյցարիայում և Նորվեգիայում՝ կանանց և երեխաներին մինչև 14 տարեկանը.

Անգլիայում կանանց և երեխաներին մինչև 13 տարեկանը:

Ֆրանսիայում՝ թույլատրվում են մինչև 16 տարեկան տղաներին օրական 8 ժամ, իսկ 16-ից 18 տարեկաններին 10 ժամից ոչ աւելի:

V. Բացի վերը թւածներից, կան նաև հետևեալ սահմանափակումները.

Գերմանիայում՝ չեն կարող աւետարական աշխա-

տանքով զբաղւել երեխանեղ մինչև 14 տարեկան հասակը. արդենաբերական աշխատանքն արգելվում է տանը՝ մինչև 10 տարեկանը, իսկ 10 տարեկանից կարող են աշխատել 10 ժամից ոչ աւելի:

Վենգրիայում՝ կառավարութիւնը իրաւունք ունի արգելել առողջութեան համար վնասակար աշխատանքով զբաղւել 16 տարին չլրացած երեխաներին:

Անգլիայում՝ երեխաներին և 16 տարին չլրացած աղջկաներին չեն թույլատրում հետևեալ աշխատանքներին՝—ապակի հալելու և ձուլելու, աղիւտներ քանդակելու, աղ մշակելու, արճիճի ու սնդիկի և մի շարք այլ արտադրութիւնների: Փողոցային պուկտրով արգելվում է զբաղւել մինչև 18 տարեկան հասակը:

Ֆրանսիայում՝ արտադրութեան մօտ 80, ճիւղում արգելւած է կանանց և երեխաների աշխատանքը մինչև 18 տարեկան հասակը:

Բելգիայում 1889 թւի օրէնքով արգելւած է կանանց և երեխաների աշխատանքը հանքերում, մեքենայական շարժիչներով, նաւահանգիստներում, երկաթուղային կայարաններում, ցամաքային և ջրային տրանսպորտում, վտանգաւոր ու հակա-առողջապահական արտադրութեան մէջ:

VI. Ժննդաքննի կանանց աշխատանքն արգելւած է.

Գերմանիայում, Ֆրանսիայում, Զվիցերիայում՝ 8 շաբաթեայ ընթացքում, որից 6 շաբաթ ծնելուց յետոյ.

Նորվեգիայում՝ 6 շաբաթով:

Անգլիայում, Աւստրիայում, Վենգրիայում, Բելգիայում և այլ երկրներում միայն 4 շաբաթով ծնելուց յետոյ:

Վերը բերած համառօտ տեղեկութիւնները ապացուցում են, թէ բանտրական օրէնսդրութիւնը որքան տարբեր և անբաւարար կերպով է պաշտպանում կա-

նանց և երեխաների կապիտալիստական շահագործումից: Բանաւոր դատակարգի կանանց և երեխաների պաշտպանութեան համար տնկերածեղտ է՝—

ա) Յամանել 8-ժամեայ աշխատանք և բոլորովին արգելել չափաւաս բանւորուհիներին գիշերային և յաւելեալ աշխատանքներ:

բ) Ազատել ընտանիքաւորներին ճաշայ ժամերի որոշ ընդհատումներ:

գ) Արգելել կանանց աշխատանքը առողջութեան համար վնասակար արտադրութիւնների մէջ:

դ) Արգելել ծննդաբեր կանանց աշխատանքները ծննդուց 8 շաբաթ առաջ և ծննդուց յետոյ զարձեալ 8 շաբաթ:

ե) Թայլատրել մայրերին կերակրել մանկանը բանւորական ժամերի ընթացքում:

զ) Արգելել, առանց բացառութիւնների, երեխաների աշխատանքները մինչև 16 տարեկան հասակը և 16-ից մինչև 18 տարեկանների համար սահմանել միայն 6-ժամեայ աշխատանքի օր:

Սովետական Ռուսաստանում իրականացած են բանւորութեան այդ բոլոր պահանջները:

Ա. Գ.

X. ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԲՕՐՄԱՆԵՐ

Աշխատանքի առաջարկի ու պահանջի կանոնաւորման, բանւորական ձեռքերի ճիշտ արձանագրութեան ու նպատակայարմար բաշխման, նաև անգործների օգնութեան հսկողութեան—կոնտրոլի համար հիմնվում են Աշխատանքի բօրացման:

Բանւորութիւնը, իր շահերի դիտակցութեան առաջին օրից ձգտել է իր ձեռքն առնել աշխատանքի առաջարկի և պահանջի գործը, կազմակերպել աշխատանքի շուկան, կուսելու համար մի կողմից գործատէ-

րերի աշխատավարձի նւազեցման, միւս կողմից օտեյկ-րէիքեւութեան*) գէտ: Բանի դեռ կապիտալիստական զարգացումը չէր յեղափոխականացրել արտադրութեան պայմանները և աշխատանքի դաները բաց էին միայն սահմանափակ թւով արհեստաւորների համար, պրօֆէսիօնալ միութիւնները փորձում էին ազդել աշխատանքի շուկայի վրայ, ոչ թէ բանւորութեան շարքերը կազմակերպելով, այլ պաշտպանելով իրանց արտօնեալ դրութիւնը: Այս քաղաքականութեան էին կեանում մասնաւորապէս Անգլիայում որակած (քվալիֆիցիրովանի) բանւորների Տրէդ-իւնիօնները, որոնք իրենց արդելիք միջոցներով (օրինակ իւրաքանչիւր բանւորի վրայ ստեմանած թիւ աշակերտ ունենալ, արգելել վարձել իբրեւ բանւոր՝ եթէ անկարող է սահմանած աշխատավարձը վաստակել և այլն) փորձում էին մեղմացնել աշխատանքի և կապիտալի ընդհարումները: Շնորհիւ այն հանգամանքի, որ Անգլիան երկար ժամանակ համաշխարային շուկայի վրայ գահավում էր բացառիկ նպաստաւոր պայմաններում և զատակարգային ներհանգիւթիւնը շահագործւողների և շահագործողների մէջ այնքան էլ սուր կերպարան չունէր, թայլ էին աւելի Տրէդ-իւնիօններին հայնիսկ արդիւնաբերութեան այնպիսի ճիւղերում, ուր կապիտալիզմը արդէն քանդու էր հին արհեստաւորական (ցէխական) մասնակերպը, չէզոքացնել անգործութեան աննպաստ ազդեցութիւնը կօլլէկտիւ պայմանագրերով և ստեղծելով ընկերակից փոխադարձ օգնութեան կազմակերպութիւններ: Տրէդ-իւնիօններին կից հիմնւած աշխատանքի բօրացմանը միայն նիւթական օժանդակութիւն հասցնելու լրացուցիչ միջոցն էր համարվում:

Այլ էր դրութիւնը Գերմանիայում, ուր Կոկայական բայլերով զարգացող կապիտալիստական արդիւ-

*) Տես երես 61-ի ծանօթութիւնը:

նաբերութեան պատճառով, երբ արագօրէն աճում է ջաղաքների ազգաբնակչութեան թիւը ի վնաս գեղական ազգաբնակչութեան, միութիւնները առանձին ուշադրութիւն են դարձնում աշխատանքի շուկայի կազմակերպման վրայ: Ի նկատի առնելով, որ նոյնպէս, որ բանւորական շարժումը Գերմանիայում հենց սկզբից գտնվում էր սոցիալ-դեմոկրատիայի ազդեցութեան ներքոյ և նկզ արհեստակցական-ցէխական մտածելակերպը չէր կարող այնպէս հող գտնել: Բնականաբար պրոֆէսիօնալ շարժման առաջին քայլից ետք, Բերլինի 1868 թ. բանւորական համագումարի ղեղավորները շարքում առաջնակարգ տեղ է բռնում պրոֆէսիօնալ միութիւններին կից աշխատանքի առաջարկի և պահանջի կանոնաւորման միջոցով բիւրօների կազմակերպելու խնդիրը: 1892 թ.ին պրոֆէսիօնալ միութիւնների Փարբէյտաւոր համագումարում որոշվում է միութիւնների կենդրոնացման հետ միասին կենդրոնացնել նաև միջնորդ բիւրօները: Այսպիսով պրոֆէսիօնալ միութիւնների միացած ոյժերով կազմակերպվում է ոչ միայն արտադրութեան իւրաքանչիւր ճիւղի աշխատանքի շուկան առանձին, այլ պետական մաշտաբով շաղկապվում է նաև աշխատանքի ամբողջ շուկան:

80-ական և 90-ական թւականներին մեծ հմուտ ստացան եւրօպական երկրներում ֆրանսիական Աշխատանքի բօրանները, որոնք իրանցից ներկայացնում էին տեղական պրոֆէսիօնալ միութիւնների—սինդիկատների ինքնավար միութիւն, որոնց կից գործում էր նաև աշխատանքի Միջնորդ Բիւրօն Յիւրիխի Միջազգային Սոցիալիստական համագումարը որոշեց աշխատանքի միջնորդութեան գործի կազմակերպման խնդրում օրինակ ունենալ Փարբի Աշխատանքի Բօրան: Աշխատանքի առաջին բօրան հիմնաւ է Փարբիում 1887 թ.: Բաղաքային ինքնա-

արութիւնը յառկացրեց յատուկ շինութիւն, նիւթական միջոցներ և գործի ղեկավարութիւնը յանձնեց պրոֆէսիօնալ միութիւններին—սինդիկատներին: Բաղաքային ինքնավարութիւնը կօնարօղի իրաւունք ունէր բօրանի վրայ: Փարբի օրինակին հետեւցին միւս ջաղաքները. 1892-ին, երբ արդէն գոյութիւն ունէին 14 Աշխատանքի բօրաններ, նրանցից 10-ը ժողովեցին Սէնտ Էտիէնում և կազմեցին Ա. թիւսանքի Բօրանների Ֆեդերացիա, որ յետագայում կատարի կարգ էր մղում տեղական ինքնավարութիւնների դէմ պրոֆէսիօնալ միութիւնների անկախութեան համար՝ չկամենալով ենթարկել իր գործունէութիւնը մոնիթորակիւնների հսկողութեան:

Գերմանիայում սկզբում պրոֆէսիօնալ միութիւնները ձգտում են նոյնպէս իրենց ձեռքին կենդրոնացնել աշխատանքի միջնորդութեան ամբողջ գործը, մերժելով մասնակցել ջաղաքային ինքնավարութիւնների կազմակերպած միջնորդ բիւրօների աշխատանքներին: Սակայն Յրանկֆուրտ-Մայնի 1899 թ. Պրոֆէսիօնալ Միութիւնների երրորդ Համագումարը գերազանցով միութիւններին կից միջնորդ բիւրօները՝ միաժամանակ որոշեց.— «Ի նկատի ունենալով ներկայ պայմանները՝ շատ տեղերում կամ մոռնալ—համայնական միջնորդ բիւրօներին մասնակցելը ձեռնառու մի շարք արհեստների բանւորութեան համար: Սակայն բանւորների մասնակցութիւնը թույլատրելի է համարվում այն պարագայում, եթէ բ. բանները անկախ են գործատէրերի ազդեցութիւնից, վերջիններս ի նկատի ունենալով աշխատանքի շուկայի նշանակութիւնը, իրանց կողմից սկսեցին արդիւնաբերողների միութիւնների կից ստեղծել միջնորդ բիւրօներ, այնպիսով թէ՛ արտադրութեան կազմակերպողների գործն է կազմակերպել և կանոնաւորել նաև աշխատանքի շուկան: 1898 թ. կա-

վայրերում, ուր ազգաբնակչության թիւը 50.000-ից պակաս չէ:

Հոկտեմբերեան յեղափոխութիւնը Սովետական Ռուսաստանում աշխատանքի բօրսանքի ղեկավարութիւնը ամբողջապէս և բացառապէս յանձնեց պրօֆէսօրիս ժիւթիւններին. աշխատանքի բօրսանքը հիմնովում են 20.000-ից հիւ-պակաս բնակչութիւն ունեցող վայրերում, բայց կարող են բացել նաև աւելի պակաս ազգաբնակչութիւն ունեցող տեղերում, եթէ տեղական ազգաբնակչութիւնը ցանկանայ: Ա. Դ.

XI. ՍՕՅԻԱԼԱԿԱՆ ԱՊԱՀՈՎԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Բանտրի կեանքը այնքան էլ թանգ չէ գնահատվում բուրժուական իրաւակարգերում. մի քանիսն էլ մեքենայ կապիտալիստի համար աւելի թանկարժէք է, քան տասնեակ և հարիւրաւոր բանտրների սանդղազործող ձեռքերը, որովհետեւ շուկան լի է անգործութիւնից կիսաբաղած գոյութիւն քարշ աւել երիտասարդ ոյժերով:

Շնորհիւ այդ պարագայի, որ միշտ կան հրապարակում մեծ քանակութեամբ անգործ ձեռքեր, արդիւնաբերողների դասակարգի բնաւ հոգը չէ, երբ բանտրի հետ որեւէ դժբախտութիւն է պատահում, որ զրկում է ժամանակաւորապէս կամ ընդմիշտ աշխատելու կարողութիւնից, ինչպէս օրինակ՝ հիւանդութեան կամ ինվալիդութեան ժամանակ, և կամ բնութեան տնօրինութեամբ, մարութեան և ծննդաբերութեան պատճառով բանտրուհին ստիպւած է ժամանակաւորապէս ընդհատել իր գործարանային կեանքը: Կապիտալիստը իր նիւթական օգտի համար առաջին յարմար գէպին փողոց է նետում հիւանդատ կամ թուլացած բանտրին և փոխարինում նրան առոյգ ու երիտասարդ բազուկներով:

Կազմակերպ բանտրական շարժումը կազմում է պրօլետարիատի կեանքի ազահովութեան համար և փորձում իրականացնել սօցիալական ապահովագրութեան այնպիսի սիստեմ, որ բանտրը իրաւունք ունենայ ստանալ անգործութեան, հիւանդութեան, զրթախտ գէպերի, ինվալիդութեան, ծննդութեան, ծննդաբերութեան և մարութեան պատճառով կորցրած աշխատավարձի փոխարէնը:

Ներկայ կապիտալիստական իրաւակարգերի թագաւորութեան օրերին, բանտրութեան կատարեալ ապահովագրութիւն գոյութիւն չունի ոչ մի երկրում. միայն Սովետական Ռուսաստանն է, ուր արվում են գործնական փորձեր իրականացնելու սօցիալական ապահովագրութեան պահանջները ամբողջապէս: Եւրօպական մի շարք երկրներում ապահովագրութիւնը աշխատաւորի և գործատէրի մասնաւոր գործ է համարվում և ապահովագրութիւնը մասնաւոր բնոյթ է կրում. այլ տեղերում արդէն ընդունւած է պետական ապահովագրութեան սիստեմ, թէև շատ անկատար չափով. բանտրութիւնը միայն որոշ գէպերում կարող է օգնութիւն սպասել և այն էլ շատ աննշան օգնութիւն: Պետական ապահովագրութեան պահանջը միայն վերջերս է հրապարակ կկել: Սկզբում բանտրական կազմակերպութիւնները—պրօֆէսիօնալ միութիւնները իրանց ոյժերով փորձում են կազմակերպել ընկերական փոխադարձ օգնութեան գործը, ինչպէս Անգլիայում՝ Տրէդ-իւնիօնիստները, որոնց օրինակին շուտով հետևում են մի քանի մեծ ու փոքր երկիրներ՝ Գերմանիա, Աւստրիա, Շվեյցիա և Նորվեգիա. կամաւոր ապահովագրութեան մասնաւոր կասսաները (արկղներ) բաւական լայն ծաւալ են ստանում Փրանսիայում և Իտալիայում:

Սակայն այդ հսկայական գործը պրօֆէսիօնալ

կազմակերպութիւնների նիւթական միջոցներից վեր էր և բանւորական շարժման ճնշման տակ պետութիւնը փորձեր է անում օրէնսդրական ճանապարհով կանոնաւորել և կազմակերպել սօցիալական ապահովագրութեան գործը:

Տեսնենք թէ ինչ է արել բուրժուական օրէնսդրութիւնը աշխատաւորական մասնանների ապահովագրութեան համար:

I. Ապահովագրութիւն հիւանդութիւնների դէմ: Ներկայ դէպքում պահանջվում է, որ բանւորը ստանայ չրի և անհրաժեշտ բժշկական օգնութիւն, դեղեր, և ակարութեան պատճառով կորցրած աշխատավարձի փոխարէն բաւականաչափ նպաստ: Մինչև այժմս ոչ մի երկրում գոյութիւն չունի պարտադիր ապահովագրութիւն հիւանդութիւնների դէմ:

Գերմանիայում հիւանդութիւնների դէմ ապահովագրութիւնը մուծւած է 1883-ի օրէնքով և այդ գործը ամբողջապէս վարում են հիւանդանոցային կառույցները, որին մասնակցում են բանւորների և արդիւնաբերողների ներկայացուցիչներ: 1911 թւի օրէնքով բանւորների իրաւունքները սահմանափակեցին: Գերմանիայում գոյութիւն ունեն հիւանդանոցային կասսաների մի քանի տիպեր—գործարանային, գիւղական, հանքային, տեղական և այլն. ներկայումս աւելի ընդունելութիւն ունին տեղական հիւանդանոցային կասսաները, որոնք օգնում են աւած բայօնի ամբողջ բանւորութեան: Նիւթական միջոցների $\frac{2}{3}$ -ը տալիս են բանւորները, իսկ $\frac{1}{3}$ -ը գործատէրերը: Ապահովագրւած են մօտ 20 միլիօն մարդ, զրեթէ բոլոր աշխատավորձաւորները, ինչպէս օրինակ՝ գիւղատնտեսական բանւորները, առն ծառաները, առևտրական և գրասենեակի ծառայողները և այլն: Հիւանդներին բժշկ. օգնութիւն հասցնում են ամբուլատորիայում, առն, հիւանդանո-

ցում, սանատորիայում: Տրվում է նպաստ աշխատավարձի կէտից մինչև երեք քառորդը մի տարւայ ընթացքում: Հիւանդանոցային կասսաների ծախքերի $31,3\%$ -ը արւած է հիւանդների իբրեւ նպաստ, $1,5\%$ -ը՝ ծննդաբերութեան, $1,6\%$ ՝ թաղման, $17,8\%$ -ը՝ բժիշկների, $11,3\%$ ը՝ դեղերի, $11,1\%$ -ը՝ հիւանդանոցային ծախք, $0,06\%$ ՝ սանատորիաների:

Աւստրիայում 1888 թւի օրէնքով ընդունւած է հիւանդութեան դէմ ապահովագրութիւնը գերմանական սիստեմով:

Անգլիայում ապահովագրութեան այդ ձևը մուծւած է 1912 թւականից և տարածվում է աշխատանքի բոլոր կատեգորիաների վրայ, այնպէս որ այդ օրէնքից օգտուողներ թիւը ազգաբնակչութեան $\frac{1}{3}$ -ից անցնում է: Ապահովագրութեան նիւթական միջոցները կազմւում են բանւորների, գործատէրների և պետութեան տուրքերից հետեւալ կերպով—բանւորները վճարում են շաբաթական 4 պէնս (18 կ. Նաթքան պտեւերովի կուրսով), բանւորուհիները՝ 3 պէնս ($13\frac{1}{2}$ կ.). գործատէրերը՝ բանւորի համար 3 պէնս, բանւորուհու՝ $2\frac{1}{2}$ պէնս. պետութիւնը վճարում է իւրաքանչիւրի համար՝ 2 պէնս: Ապահովագրւածները իրաւունք ունեն բժշկական օգնութեան, դեղերի, հիւանդանոցային բժշկութեան և նպաստի՝ ակարութեան ընթացքում: Սակայն այդ իրաւունքը ձեռք են բերվում միայն կէս տարի հիւանդանոցային կասսաներին անդամագրւելուց յետոյ: Նպաստ տրվում է միայն կէս տարւայ ընթացքում շատ շնչին չափով՝ բանւորին շաբաթական 10 շիլինգ (5 բ.). բանւորուհուն $7\frac{1}{2}$ շիլինգ (3 բ. 75 կ.). անկախ աշխատավարձի մեծութեան չափից: Երկու տարի անգամակցածին տրվում է նպաստ կէս տարուց յետոյ ևս, միայն աւելի պակաս չափով՝ այն է 2 բ. 50 կ. շաբաթական: Ապահո-

թեան կամաւոր սնոտեմ է ընդունւած և կազմակերպւած է զգիտերական սխառեմով:

II. Ապահովագրութիւնը դժբաղդ դէպքերի դէմ: Վնասւած բանւորը իրաւունք ունի աւելն մի գործատէրից ստանալու նպաստ կամ թոշակ աշխատանքի կարողութեան պակասելու կամ իսպառ կորցնելու դէպքում: Պատահիր ապահովագրութեան ժամանակ գործատէրերի առձեռնական պատասխանատուութիւնը փոխվում է կալէկտիւ—գասակարգային պատասխանատուութեան և դժբաղդ դէպքերից կրած վնասները բաժանվում են: Կապիտալիստների ամբողջ գասակարգի կամ մի ամբողջ արտադրութեան վրայ:

Գերմանիա—1884 թ. առաջինը մացրեց պետական ապահովագրութիւն դժբաղդ դէպքերի դէմ: Ապահովագրութեան ենթակայ են արդիւնաբերութեան, գիւղատնտեսութեան, անտառային տնտեսութեան, շինարարութեան բանւորները, փոստի հեռագրի, տէլեֆոնի, գինւորական և ծովային վաքչութիւնների ծառայողները, նաւաւորները, երկաթուղային բանւորները և ծառայողները, տեղական ինքնավարութեան բանւորները և այլն, որոնք ստանում են տարեկան 1350 ր. ոչ աւելի: 1918 թ.ին ապահովագրածների թիւը հասնում էր 28,4 միլիոնի, որոնցից—17 միլիոն գիւղատնտեսական բանւորներ: Ապահովագրութեան ծախսերը ամբողջապէս վճարում են գործատէրերը, որոնք և վարում են ապահովագրական ամբողջ գործը: Արդիւնաբերութեան իւրաքանչիւր էիւդի տէրերը խմբվում են իրանց կենդանական արդիւնաբերական ընկերութեան շուրջը: Գիւղատնտեսական և անտառային տնտեսութեան տէրերը կազմում են տեղական-շրջանային ընկերութիւններ: Այսպէս Գերմանիայում գոյութիւն ունեն ընդամենը 128 ընկերութիւն: որոնցից 66-ը արդիւնաբերական, 48-ը գիւղատնտեսական, 13-ը շինարարական, 1

նաւաստների: Ապահովագրվում է բանւորի ոչ թէ կեանքը, այլ դժբաղդ դէպքերի պատճառով աշխատանքի կարողութեան նւազումը, պակասումը, թէև տւած նպաստը երբէք չի համապատասխանում աշխատավարձի կրած կորստին: Աշխատելու կարողութիւնը բոլորովին կորցնելու դէպքում բանւորն ստանում է միայն $\frac{2}{3}$ -ը իր սովորական աշխատավարձի. իսկ եթէ աշխատելու կարողութիւնը պակասում է 50 տոկոսով, ապա տրվում է աշխատավարձ $\frac{2}{3}$ -ի միայն 50 տոկոսը, այսինքն $\frac{1}{3}$ -ը և այլն: 1911 թ. օրէնքով՝ 10 տոկոսից պակաս աշխատանքի կարողութիւնը կորցրածներին նպաստ չի տրվում: Միայն նրանց, որոնք չեն կարող առանց օտարի օգնութեան ապրել—ինչպէս օրինակ կոյրերի, անգամալուծների և այլն—տրվում է նպաստ ամբողջ աշխատավարձի չափով: Դժբաղդ դէպքերից մեռածների ժառանգները չեն կարող ստանալ թոշակ աւելի քան 60 տոկոսը, այրին ստանում է թոշակի 20 տոկոսը, մինչև 15 տարեկան երեխաները նոյնպէս 20 տոկոս: Թաղման համար միանշաղ տրվում է 20 օրուայ աշխատավարձ: Դժբաղդութեան սկզբնական շրջանում, 13 շաբաթւայ ընթացքում, բանւորին տրվում է բժշկական օգնութիւն և նպաստ հիւանդանոցային կուսույցից, այսինքն բանւորի խնայողութիւնից. իսկ թոշակ միայն այն օրից, երբ որոշվում է աշխատանքի կորստեան չափը: Ապահովագրող ընկերութիւնների գործունէութիւնը գտնվում է Միջնորդ Դատարանների և Պետական ապահովագրական Կենդրոնական Բիւրօի հսկողութեան տակ: Իւրաքանչիւր շրջանի համար կազմակերպւում է Միջնորդ Դատարան, ուր մտնում են բանւորութեան կողմից 2, և գործատէրերից նոյնպէս 2 ներկայացուցիչներ, նախագահում է պետութեան ներկայացուցիչը: Այդ դատարանը բնում է դժբաղդ դէպքերից վնասւած բանւորների և գործատէրերի մէջ

ժողովքները և թաղերը և այլն: Կենդրոնական Ազատագրական Բիւրօն կազմած է բանւորների և գործատէրերի հաւասար թւով ներկայացուցիչներից (1910 թ. Իւրաքանչիւրից 133 հոգի) և կառավարութիւնից նշանակւած նախագահից, անգամներից, վարիչներից և այլ չինովնիկներից: Բիւրօն քննում է Միջնորդ Դատարանի վճիռների դէմ եղած բողոքները: Գերմանական բանւորութիւնը դժգոհ է թէ Միջնորդ Դատարանից և թէ Կենդրոն. Ազատգ. Բիւրօից, որովհետեւ թէ մէկը և թէ միւսը շարունակ պաշտպանում են տիրապետող դասակարգի շահերը: Ստախստիկան ցայց է տալիս, որ 1911 թ. միայն գործերի 17,4 տոկոսը վճարել է յօգուտ բանւորների. իսկ յիտադայ տարիներում այդ տոկոսը շարունակել է պակասել: 1912 թ. ազատագրութեան ծախքերը համարւում էին 101 միլիօն ռուբլու, որից թոշակի և նպաստի 76 միլ., սկզբնական նպաստի վնասւածներին 600.000 ռ., դժբաղդ դէպքերի նախազգուշացման համար $1\frac{1}{8}$ միլ., վնասւածների էքսպէրտէզայի հաժար մօտ 3 միլ. և այլն: Աշխատավարձի իւրաքանչիւր 100 ռ. վրայ գործատէրը ծախսում է դժբաղդ դէպքերի դէմ ազատագրելու համար միայն 1 ռ. 54 կ.

Աւստրիայում—դժբաղդ դէպքերի դէմ ազատագրող 1887 թ. օրէնքը շատ քչով է տարբերվում դերմանականից. տարբերութիւնը հետեւեալումն է.—չեն ազատագրվում գիւղատնտեսական բանւորները. ազատագրական ընկերութիւնները կենդրոնացած չեն և երկիրը բաժանւած է եօթը շրջանի: Բանւորութիւնը մասնակցում է գործերի կառավարութեան, բայց նաև ծախքերի մէջ: Շրջանային ազատագրական հաստատութիւնները կազմւած են 6 բանւորութեան, 6 գործատէրերի և 6 պետութեան ներկայացուցիչներից:

Ծախքերի 90 ֆոկոսը տալիս են գործատէրերը և 10-ը բանւորները: Թոշակի և նպաստի բանակը նոյնն է, ինչ Գերմանիայում: Հիւանդանոցային կապան օգնում է վնասւածին միայն առաջին 4 շաբաթը (մինչդեռ Գերմանիայում 13 շաբաթ): Ազատագրութեան ծախքերը հասնում են աշխատավարձի մօտ 2 տոկոսի:

Ջիվիցերիայում—ազատագրութիւնը պարտադիր է 1911 թ. օրէնքով և տարածվում է գործարանների, հանքերի, շինարարութեան, արանսպօրտի բանւորների վրայ. չեն ազատագրվում առևտրական և ընտանոցների ծառայողները, դիւղատն. բանւորները, ոտոնը կարող են կամաւոր կերպով ազատագրւել, վճարելով որոշեալ տուրքի $\frac{7}{8}$ -ը, իսկ պետութիւնը լրացնում է մնացած $\frac{1}{8}$ -ը: Աշխատանքի կարողութեան կատարեալ կորստի դէպքում թոշակ կարող է ստանալ աշխատավարձի 70 տոկոսը: Հիւանդութեան ժամանակ, եթէ նա հետեւանք է դժբաղդ դէպքի, բժշկութեան ծախքերը կատարվում են գործատէրերի հաշւին և վնասւածն ստանում է նպաստ աշխատավարձի 80 տոկոսը: Ազատագրութեան գործը վարում է Ազգային Ազատագրական հաստան կազմւած 40 անդամից, որոնցից 12-ը պարտադրապէս ազատագրած բանւորների ներկայացուցիչներ են և 4-ը կամաւորապէս ազատագրածների. 16-ը գործատէրերի կողմից և 8-ը պետութեան:

Իսպիայում—1898 թ. օրէնքով պարտադիր ազատագրութեան համար յատուկ կազմակերպութիւններ չեն ստեղծւած. բանւորները կարող են ազատագրւել պետական կամ մասնաւոր հաստատութիւններում կամ ստեղծել փոխադարձ ազատագրութեան ընկերութիւններ:

Վէնգրիայում, Հոլլանդիայում, Դանիայում, Նորվեգիայում, Ռումինիայում, Յունաստանում ևն.

գումնաձ է, մեծ կամ փոքր ծաւալով, պարտադիր ապահովագրութեան սխառեմը:

III. Ժերուծեան եւ ինվալիդութեան ապահովագրութեան նպատակն է օգնել այն մարդկանց, որոնք մի որեւէ պատճառով (բացի դժբաղդ դէպքերից) զրկվում են ամբողջապէս կամ մասամբ—աշխատելու կարողութիւնից և որոշ չափով կամ ամբողջովին կորցնում կեանքի գոյութեան միջոցները. նրա նպատակն է նոյնպէս ապահովել որոշ հասակ բոլորած աշխատաւորի կեանքը:

Գերմանիայում—ապահովագրութեան այդ ձևն ընդունւած է 1899 թւի յուլիսի 22-ի օրէնքով: Ապահովագրվում են արդիւնաբերական, առևտրական, գիւղատնտեսական 16 տ. բարձր բալոր բանւորները և ծառայողները, որոնք ստանում են տարեկան 900 ռ. ոչ աւելի: 1912 թւին ապահովագրւածների թիւը հասնում էր մօտ 18 միլ.: Թոշակ ստանալու իրաւունք ունին նրանք, որոնք—անկախ տարիքից—կորցնում են աշխատելու կարողութեան $\frac{2}{3}$ -ը և 65 տարին լրացածները: Ինվալիդական թոշակ արվում է ոչ միայն աշխատելու կարողութիւնն ընդմիշտ կորցրածներին, այլ նաև հիւանդներին, մինչև վերջիններին կազդուրվելը. սակայն հիւանդանոցային կասսաների անդամներին 37-րդ շաբաթից սկսած, որովհետեւ կէս տարւայ ընթացքում օգնութիւն ստացվում է հիւանդանոցային կասսաների միջոցներից: Միջոցները հայթհայթվում են բանւորների, գործատէրերի և պետութեան վճարներից: Այդ վճարների չափը կապւած է աշխատավարձի չափի հետ: Սահմանւած է հինգ աստիճան. առաջինը՝ երբ տարեկան աշխատավարձը մինչև 157 ռ. է՝ շաբաթական վճարվում է մօտ 3 կոպէկ, երկրորդ՝ աշխատավարձը մինչև 247 ռ.—շաբաթական տուրք

4 $\frac{1}{2}$ կոպ. և այլն. հինգերորդը—երբ աշխատավարձը 517 ռ. բարձր է—շաբաթական տուրք 8 $\frac{1}{10}$ կ.: Գործատէրերի տուրքը հաւասար է բանւորների վճարածին: Ինվալիդական թոշակ ստանալու իրաւունք ունին նրանք, որոնք մօտ 5 տարի (300 շաբաթ) արդէն վճարել են տուրքը. որքան շատ է վճարւած, այնքան մեծ է թոշակի չափը: Գետութիւնը իւրաքարչիւր թոշակին իր կողմից աւելացնում է 23 ռ. 50 կ.: Մակայն այդ օգնութիւնը ողորմելի չափեր ունի. այսպէս՝ առաջին կարգի տարեկան թոշակն է՝ 52 ռ. 50 կ., երկրորդ կարգինը՝ 56 ռ. 70 կ., հինգերորդինը 67 ռ. 50 կ.: Նոյնիսկ յիսուս ցարի կանոնաւոր տուրք վճարելուց յետոյ, առաջին կարգի տարեկան թոշակը հազիւ հասնում է 85 ռ., իսկ հինգերորդինը—ամենալաւ վարձատրված բանւորների կատեգորիան—տարեկան միայն 308 ռ.: 1911 թ. օրէնքը մի փոքր բարձրացրեց այն ինվալիդների թոշակը, որոնք ծանրաբեւեռւած են երեխաներով, իւրաքանչիւր երեխայի համար աւելանում է թոշակի $\frac{1}{10}$ -ը: Ապահովագրական գործի կառավարութեան մասնակցում են բանւորների, գործատէրերի և պետութեան ներկայացուցիչները:

Ֆրանսիայում—ինվալիդութեան և ծերութեան ապահովագրութիւնն ընդունւած է 1910 թ. ապրիլի 5-ի օրէնքով, որը տարածվում է արհեստագրական, առևտրական, գիւղատնտեսական, զեռական և հասարակական հաստատութիւնների ծառայողների և բանւորների վրայ. նոյնպէս և ազատ պրօֆեսիոնով զբաղւողների, եթէ նրանց տարեկան եկամուտը 1.110 ռ. չի անցնում: Աւելի աշխատողները կարող են կամաւոր կերպով մասնակցել ապահովագրութեան: Ապահովագրւածների թիւը հասնում է 11 միլիօնի: Որոշւած է—անկախ աշխատավարձի չափից—աղաժառգու համար տա-

րեկան 3 ր. 38 կ. կանոնց՝ 2 ր. 25 կ. և երեխաներին 1 ր. 69 կ. Նոյնքան էլ վճարում են գործատերերը: 60 տարին բոլորածները իրաւունք ունին ստանալու ծերութեան թոշակ, որի մեծութիւնը կախած է կտարւած ներմուծումների չափից. պետութիւնն իւրաքանչիւր թոշակի համար լռակացնում է տարեկան որոշ գումար, որի մաքսիմումը հասնում է 23 ր. 50 կ. եթէ թոշակաւորը 30 տարի շառունակ կանոնաւոր վճարել է տարեկան աւելորդ թոշակի մեծութիւնը չի կարող 135 ր. աւելի լինել: Թոշակաւորի մահւան դէպքում (60 տարին չը լրացրած դէպքում) ընտանիքն ստանում է տարեկան՝ 56 ր.—112 ր. երեխաների թւին նայած: Մասնակի ինվալիդութեան դէպքում թոշակ արիւում է 55 տ. սկսած. իսկ կատարեալ ինվալիդութեան փամանակ թոշակ կարելի է ստանալ ամեն հասակում: Ապահովագրման գործը կազմակերպւած է քիւրսիմատական ձևով: Բարձրագոյն խորհրդում 28 անդամից միայն 4-ը բանւորների ներկայացուցիչներ են: շրջանային կամ դէպօրտամենտական կասսաներում մշտամասնութիւնը կազմում են չինովնիկները և գործատէրերի ներկայացուցիչներ. բանւորներն ունեն ձայների մէկ երրորդից ոչ աւելի:

Անգլիայում — ծերութեան ապահովագրութիւն չկայ. 1908 թ. օրէնքի համաձայն պետական գանձարանի միջոցներէրց թոշակ տրվում է 70 տարին բոլորած անձին, եթէ նրա տարեկան եկամուտը 300 ր. բարձր չէ և վերջին երեք տարին չի օգտուել բարեգործութիւնից: Եթէ տարեկան եկամուտը 198 ր. է, ապա տրվում է թոշակ՝ շաբաթական 2 ր. 25 կ., եթէ եկամուտը 207 ր. է—1 ր. 80 կ. և այլն:

Իւանիայում.—Պետական թոշակաւորութեան սխեման գոյութիւն ունի 1891 թ. օրէնքով: Ամեն մի

քաղաքացի 60 տ. լրանալուց՝ յետոյ, եթէ չունի գոյութեան որեէ ազբիւր և զուրկ է աշխատելու կարողութիւնից և 10 տարի ապրել է Իւանիայում և վերջին 5 տարւայ ընթացքում չի օգտուել բարեգործութիւնից: Թոշակի չափը որոշւած չէ օրէնքով և վերապահւած է այդ խնդիրը տեղական ինքնավարութիւններին: Տարեկան թոշակի միջին չափը 1906 թ. հաւասար էր 60 ր.: Ծախքերը ծածկվում են պետական գանձարանից և ինքնավարութեան միջոցներից:

Աւստրալիայում.—1908 թ. յուլիսի 10 ի օրէնքով պետական թոշակի իրաւունք ունին տղամարդիկ 65 տ. կանայք՝ 60 տ. սկսած: Տարեկան թոշակի չափը—246 ր., որը աստիճանաբար պակասում է այնպէս, որ թոշակաւորի տարեկան եկամուտը և պետական գանձարանից ստացած նպաստը 470 ր. չանցնի: Իրաւունք չունին թոշակի 2800 ր. աւելի կարողութիւն ունեցողները:

Նոր-Ղեյմզդիայում 1898 թ. օրէնքի համաձայն ծերութեան թոշակի իրաւունք ունեն 65 տ. լրացած քաղաքացիները. տարեկան թոշակի չափը՝ 246 ր. է: Եթէ թոշակաւորը ունի կողմնակի եկամուտներ, ապա թոշակի և եկամտի գումարը չպէտք է անցնի տարեկան 564 ր.: Այդ օրէնքի հրատարակումից յետոյ 15 տարի, իւրաքանչիւր հազար բնակչի վրայ գալիս էր 14 թոշակաւոր, որոնցից 82 տոկոսը ստանում էին թոշակ ամբողջ չափով:

Աւստրիայում ծերութեան և ինվալիդութեան պետական ապահովագրութիւնն ընդունւած է 1906 թ. օրէնքով՝ միայն պետական և մասնաւոր ծառայողների համար:

Իսալիայում, Բելգիայում, Սպանիայում, Պորտուգալիայում պետական ապահովագրութիւն գոյութիւն

չունի. պետութիւնը օժանդակութիւն է տալիս կամու-
ւոր ապահովագրական հաստատութիւններին:

IV. Ապահովագրութիւն անգործովեան ղեպ-
քում. — Անգործութեան դէմ պետական ապահովագրու-
թիւն գոյութիւն չունի ոչ մի երկրում. միայն Անգ-
լիան է, ուր մասնակի փորձեր են արւած որոշ կատե-
գորիաների բանւորներին ապահովագրել: Անգործ բան-
ւորներին օգնելու ծանրութիւնը ամբողջապէս ընկնում
է պրոֆէսիօնալ միութիւնների վրայ, որոնք իրենց
բիւջէտի խոշորագոյն մասը ծախսում են այդ նպա-
տակի համար:

Անգլիայում 1911 թ. օրէնքը մտցրեց անգոր-
ծութեան պարտադիր ապահովագրութիւն միայն այն
կատեգորիայի համար, ուր անգործութիւնը չափա-
զանց մեծ չափեր ունի ստացած, այսպէս օրինակ՝
շինարարութեան, նաւաշինութեան, մեքենայագործու-
թեան, զինւորական գործարանների, նաւահանգստա-
յին աշխատանքների և այլ բանւորների համար, ըն-
դամենը 2 և կէս միլիօն մարդ: Բանւորները վճարում
են օրական 10 կ., նոյնքան էլ գործատէրերը, և 5 կ.
պետութիւնը. ի՞նչ նախօրօք վճարվում է ամբողջ
տարւայ համար, ապա զեղչվում է գումարը մէկ երրոր-
դականով. Անգործութեան ղէպքում նպաստ տրվում է
միայն մի շաբաթից յետոյ և տարեկան միայն 15 շա-
բաթւայ ընթացքում: Նպաստի չափը շինարարութեան
վրայ աշխատողների համար հասնում է շաբաթական
2 ր. 85 կ., իսկ միւսներին—3 ր. 25 կ.: Իրաւունք
ունի նպաստ ստանալ միայն այն ղէպքում, եթէ աշ-
խատանքի բօրսան անկարող է որեւէ յարմար գործ
տալ անգործին: Յարմար գործ չի համարվում օտերկ-

քեիսերութիւնը*), ինչպէս և անգործ բանւորի սովորա-
կան աշխատավարձից պակաս վարձատրւող աշխա-
տանքը. Իսկ եթէ անգործ բանւորը աշխատել է պրո-
ֆէսիօնալ միութեան մշակած տարիֆային աշխատա-
վարձից պակաս, ապա պարտաւոր է ընդունել տա-
րիֆից պակաս վարձատրւող աշխատանք: Միայն
եօթերորդ շաբաթւանից սկսած տրվում է նպաստ այն
անգործ բանւորներին, որոնք զրկել են տեղից «վատ
վարքի» համար. կամ ինքնակամ թողել են գործը. ի-
նչ որ անգործը մերժում է աշխատանքի բօրսայի առա-
ջարկած աշխատանքը, ապա կառավարութեան պաշ-
տօնեան—չինովնիկը իրաւունք ունի զրկել նպաստից:
Այդ վճար դէմ կարելի է բողոքել միջնորդ դատաւար-
անին, որ կազմած է բանւորների և գործատէրերի
հաւասար ներկայացուցիչներից և պետութեան կողմից
նշանակած նախագահից: Ապահովագրութեան գործը
ամբողջապէս յանձնած է աշխատանքի բօրսաներին,
բայց Առեւտրի նախարարութիւնը կարող է թոյլատրել
պրոֆէսիօնալ միութիւններին իրանց անգործ ընկեր-
ներին տալ օրէնքով նախատեսուած նպաստներ, որի
երկու երրորդականը վերագարձվում է ապահովագրա-
կան ֆօնդից: Անգլիայում պրոֆէսիօնալ միութիւննե-
րը ծախսում են իրանց ամբողջ բիւջէտի կէսից մինչև
մէկ երրորդականը անգործներին օգնելու համար:

Բելգիայում անգործների ապահովագրութիւնը
ամբողջապէս գտնվում է պրոֆէսիօնալ միութիւնների
ձեռքին, որոնք ստանում են նպաստ քաղաքային ինք-

*) Գործադուլը քանդելու համար յաճախ գործա-
տէրերը գործադուլ անող փառակից ընկերների փոխա-
րէն փորձում են ժողովել նոր բանւորներ. կապիտալի
և աշխատանքի կռոււմ գործատէրին աջակցող այդ
անգիտակից բանւորը կոչւում է շտրէյկեր ինէր:

նավարութիւններէց: Այդ սխառեմը կոչվում է գեներա-
կան, որովհետեւ առաջին անգամ Գեներալ քաղաքում կիր-
առուեց: Պրոֆէսիօնալ ընկերութիւնները նպաս-
տում են միայն իրենց անդամներին, իսկ նրանք, որոնք
միութեան անդամ չեն, կարող են դիմել յատկապէս
այդ նպատակի համար քաղաքային ինքնավարութեան
կից գործող կասսաներին: 1913-ին Բէլգիայում 40 ից
աւելի համայնքներում ապահովագրւած էին մօտ
250.000 բանւոր, և համայնքների օժանդակութիւնը
համնում էր անգործների վրայ արւած ծախսերի 40—
50 տոկոսի: Գեներալկան սխառեմը, որ պրոֆէսիօնալ
միութիւնների ինքնավարութեան և ինքնօգնութեան
զարգացման դէմ չէ, մեծ համակրութիւն է վայելում
բանւորական շարքերում, և Գերմանիայի, Ֆրանսիայի,
Զվիցերիայի քաղաքային շատ ինքնավարութիւններ
սկսեցին իրանց մօտ ևս իրականացնել:

Դանիայում պետութիւնը օժանդակում է այն
պրոֆէսիօնալ միութիւններին, որոնք օգնութեան են
գալիս անգործներին, վերադարձնելով ծախքերի $\frac{1}{2}$ -ը:
1912 թ. ապահովագրւած էին բանւորների կէսը:

Նորվեգիայում նոյն օրէնքն է: միայն այն տար-
բերութեամբ, որ պրոֆէսիօնալ միութիւնները պարտա-
ւոր են ապահովագրել և ոչ անդամներին, պետութիւնը
տալիս է ծախքերի կէսը:

Ֆրանսիայում Նեան օրէնք ընդունւած է 1905 թ.
սակայն գրանից օգտվում են շատ քիչ՝ միութիւններ՝ չը-
ցանկանալով ենթարկել պրոֆէսիօնալ միութիւնների
գործունէութիւնը չինովնիկական կօնտրոլի: Այդ օրէն-
քից օգտվում են միայն 40.000 մարդ:

Իտալիայի և Գերմանիայի շատ քաղաքներում
ընդունւած է գեներալկան սխառեմը:

V. Այրիների և որբերի ապահովագրութիւնը

սովորաբար կապւած է ինվալիդների ապահովագրու-
թեան հետ:

Գերմանիայում նա ընդունւել է 1911 թ. ապահովա-
գրութեան գործի բարեփոխութեան ժամանակ և տարած-
վում է աշխատանքի գրեթէ բոլոր կատեգորիաների վրայ,
կարող են թոշակ ստանալ այն այրիները, որոնք աշխա-
տանքի անկարող են. թոշակի մեծութիւնը աւելի քան
ողորմելի է—տարեկան միջին հաշուով միայն 48 բ., որ-
բերին աւելի պակաս՝ առաջին երեխային 24 բ., հետեւեալ-
ների համար աւելացվում է 1 բ. 78 կ.: Այնպէս որ մի
այրի կին վեցը, զաւակներով ստանում է տարեկան
միայն 80 բ., ամսական 6 բ. 65 կ.: Միջոցները հայ-
թայթվում են հետեւեալ կերպով—ինվալիդային տուրքի
վրայ աւելանում է տարեկան 50 կ.—2 բ. 50 կ., պե-
տութիւնը տալիս է այլու թոշակի համար՝ 23 բ.,
որբերի՝ 11 բ. 50 կ.:

Ֆրանսիայում—այրիների և որբերի ապահովա-
գրութիւնը տարածվում է բոլոր կարգի բանւորների
վրայ:

Աւստրիայում—միայն ծանր աշխատանք կատարող-
ների վրայ:

Կրկնում ենք, միայն Սովետական Ռուսաստանն է,
որ փորձում է իրականացնել սօցիալիստական կու-
սակցութիւնների ծրագիրը և հակառակ իմպերիալիստա-
կան պատերազմից ժառանգած տնտեսական քայքայ-
ւած դրութեան՝ կատարելապէս ապահովել բանւորի
կեանքը:

Վ. Ե.

ԲՈՎԱՆԳՆԵՐԻ ԹԻՒՆ

	Երես
Խմբագրութեան կողմից	1
I. Պրոֆէսիօնալ միութիւն	2
II. Բանւորութեան օրը	10
III. Գործարանային կօժիտէտներ	14
IV. Բանւորական կօնտրօլ	18
V. Հաշտութեան կամերաներ և միջնորդ դատարաններ	21
VI. Բանւորական քարտուղարութիւններ—սեկրետարիատներ	25
VII. Գործարանային հսկողութիւն—ինսպեկցիա	27
VIII. Կօլլեկտիւ—հաւաքական պայմանագիր	33
IX. Կանանց և երեխաների աշխատանքը	34
X. Աշխատանքի բօքսաներ	40
XI. Սօցիալական ապահովագրութիւն	46

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0197281

